

M  
30.596  
4  
ZK

# KRITIKAI TANULMÁNYOK

## A POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYV TERVEZETÉRŐL

SZERKESZTIK

DR. BARTHA RICHARD  
IGAZSÁGÜGYMINISZTERI FOGALMAZÓ

DR. ILLÉS JÓZSEF  
IGAZSÁGÜGYMINISZTERI FOGALMAZÓ

DR. SZILADITS KÁROLY  
KIR. ALBIRÓ

DR. SZÁSZY BÉLA  
IGAZSÁGÜGYMINISZTERI TITKÁR

W. WOLFF KÁROLY  
CS. ÉS KIR. UDVARTI FOGALMAZÓ.

### IV. FÜZET

## AZ ANYA ÉS A TÖRVÉNYTELEN GYERMEK JOGÁLLÁSA A POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYV TERVEZETÉBEN

IRTA:

DR. KOLOSVÁRY BÁLINT  
KASSAI JOGARADÉMIAI TANÁR.



BUDAPEST

GRILL KÁROLY CS. ÉS KIR. UDV. KÖNYVKERESKEDÉSE

1901.





## KRITIKAI TANULMÁNYOK

### A POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYV TERVEZETÉRŐL

---

Számolva azzal, mily nagy jelentőségű hazánk jogfejlődése terén az általános polgári törvénykönyv tervezete, feladatul tűztük ki oly vállalat alapítását, a mely lehetővé tegye jogi-, gazdasági-, orvosi-, nyelvészeti- és társadalomtudományi szakembereink legkiválóbbjainak, hogy véleményt mondjanak a nemrég megjelent tervezetről és eme munkálatok az érdeklődő nagyközönség számára a lehető legkönnyebb módon legyenek hozzáférhetők.

Ily módon a tervezetnek a legkülönbözőbb szempontokból történő bírálata egységes mederbe terelődván, sulyban és termékenyítő hatásban lényegesen nyer.

A vállalat szerkesztésére az igazságügyminisztérium kebelében fennálló állandó bizottság segédtagjait sikerült megnyernünk, név szerint:

*Bartha Richárd dr.*, igazságügyminiszteri fogalmazót, *Illés József dr.*, igazságügyminiszteri fogalmazót, *Szászy Béla dr.*, igazságügyminiszteri titkárt, *Szladits Károly dr.*, kir. albirót és *v. Wolff Károly*, es. és kir. udvari fogalmazót.

A vállalat sikerét biztosítja, hogy eddigelé is már hazánk legkiválóbb szakemberei ígérték meg közreműködésüket; így:

*Fellner Frigyes dr.*, a Magyar Agrárbank titkára, *Fodor Ármin dr.*, kir. ítélőtáblai bíró, *Gaár Vilmos dr.*, kir. törvényszéki bíró, *H. Haller Károly dr.*, miniszteri tanácsos, egyetemi tanár, *Imling Konrád dr.*, kir. ítélőtáblai tanácselnök, *Jellinek Arthur dr.*, ügyvéd, *Katona Mór dr.*, kir. jogakadémiai tanár, *Kiss Albert dr.*, jogakadémiai tanár, *Kolosváry Bálint dr.*, jogakadémiai tanár, *Lévy Béla dr.*, ügyvéd, *Magyary Géza dr.*, jogakadémiai tanár, *Márkus Dezső dr.*, kir. törvényszéki bíró, *Moravcsik Ernő Emül dr.*, egyet. tanár, *Reichard Zsigmond dr.*, kir. törvényszéki bíró, *Szentmiklósi (Kajuch) Márton dr.*, egyet. tanár, *Vavrik Béla dr.*, kir. kuriai tanácselnök, *Vámbery Rusztem dr.*, kir. albiró, *Vécsey Tamás dr.*, egyet. tanár, *Weinmann Fülöp dr.*, kir. közjegyző, *Zolnai Gyula dr.*, egyet. m. tanár és még számos jogi- és közgazdasági író.

(Folytatása a boríték 3. oldalán.)



Méltóságos

Schwarz Gustáv. kir. udv. tanácsos,  
egyet. kamarai titkár. Kiváló hűbellel

a kéro".

# KRITIKAI TANULMÁNYOK

## A POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYV TERVEZETÉRŐL

SZERKESZTIK

DR. BARTHA RICHARD  
IGAZSÁGÜGYMINISZTERI FOGALMAZÓ

DR. ILLÉS JÓZSEF  
IGAZSÁGÜGYMINISZTERI FOGALMAZÓ

DR. SZLADITS KÁROLY  
KIR. ALBÍRÓ

DR. SZÁSZY BÉLA  
IGAZSÁGÜGYMINISZTERI TITKÁR

W. WOLFF KÁROLY  
CS. ÉS KIR. UDVARI FOGALMAZÓ.

### IV. FÜZET

## AZ ANYA ÉS A TÖRVÉNYTELEN GYERMEK JOGÁLLÁSA A POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYV TERVEZETÉBEN

IRTA:

DR. KOLOSVÁRY BÁLINT  
KASSAI JOGAKADÉMIAI TANÁR.



BUDAPEST

GRILL KÁROLY CS. ÉS KIR. UDV. KÖNYVKERESKEDÉSE

1901.



AZ ANYA  
ÉS A  
TÖRVÉNYTELEN GYERMEK  
JOGÁLLÁSA

A POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYV TERVEZETÉBEN.

IRTA  
Dr. KOLOSVÁRY BÁLINT

KASSAI KIR. JOGAKADÉMIAI TANÁR.



Ez a könyv a  
Pesti Magyar Kereskedelmi Bank  
tulajdona.

BUDAPEST  
GRILL KÁROLY CS. ÉS KIR. UDV. KÖNYVKERESKEDÉSE  
1901.



4 30-596/4

(R 2)

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR  
1968/R leltár



Manapság, mikor minden modern államban a jogrendszer többé kevésbé egységes s az intézmény-körök az általános jogelveken úgy vannak felépítve, hogy e jogelvek — mint a joggondolatok focusai — és a legparányibb tételek között is az eszmei összefüggés közvetve vagy közvetlenül kimutatható: könnyebbé vált minden új jogalkotásnak kül- és belértékét megítélni, mert voltaképp nem is újításról, hanem csak a fennálló jogrendszer szervezkedéséről van szó. E szervezkedés irányát a jogélet állandóan a tökéletesebb alakok felé viszi előre. Eképp szervezkedik jelenleg nálunk az egyetemes jogrendszer egyik legfontosabb ágazata a magánjog, a most folyó codificationalis munkálatokban. Az új szervezet alakja a codex lesz szemben a mai szokásjoggal; az új állapotot magánjogunk tömörítése, határozottsága fogja jellemezni, míg a mai szétfolyó és chaoticus, habár a jogélet folytonos változataihoz jobban simuló. A készülő új szervezetnek tervezete, részben indokaival is, már előttünk fekszik. Hogy e szervezet, mint codex, mint a nem írott jog egységes rendszerbe foglalása önmagában véve mennyire sikerült alkotása jogéletünknek: a kritika hivatott eldönteni; az a kritika, melynek rendelkezésére e feladata megoldásában ezer és ezer szempont áll, elsősorban pedig azok az általános jogelvek, a melyeknek mindenike ismét számtalan vonatkozásban vethet világot a föltett kérdésekre. Természetes is, mert az újítás nem *ezekben*, hanem ez általános jogelvek *keresztülvitelének módzataiban* és a jogelvek nyújtotta szempontok és vonatkozások „írott” *jogtételekké való tömörítésében* rejlik. Az alant következőkben is egy általános jogelvnek a *jogegyenlőségnek* codificatióját vizsgáljuk ama számtalan vonatkozásai egyikében, melyeknek háttérében nem pusztán jogi, de társadalmi érdekek is állanak.



Az abszolút jogegyenlőség, mint jogelv — éppen annyira megvalósíthatatlan ábránd, mint maga az „egyenlőség.“ A jog csak a relatív jogegyenlőséget ismeri s ez a „relatív jogegyenlőség“ is tekintettel a történelmi jogfejlődésre az egyenlőtlenségek számos kategóriáit teremtetten meg. S így, habár a jogegyenlőség az első principiumok egyike az egyetemes jogrendszer minden egyes ágazatában mégis találkozunk egyenlőtlenségekkel, melyeket részben még mai is támogat a jogpolitika, mint társadalmi életünkben feltétlen szükséges berendezéseket. Nincs meg a jogegyenlőség a közjogban, mely a legfőbb hatalmat az államformák különbözősége szerint osztja meg, sőt egy és ugyanazon államalkatban is ismeri a kiváltságoltak osztályát; nincs meg a büntető jogban, holott is az állampolgár s az uralkodó és családjának tagjai részére külön büntetőjogi tényálladékok s védelem van statuálva, — sőt nincs meg a magánjogban sem, hol a rendi kvalitások érvényesülésének még maig is tág tér van nyitva, merő éles anachroniájaképpen a XX. század szellemének, mely időszámításunk után majdnem két ezredév múlva tudott csak arra a niveaura emelkedni, hogy a kiváltság egyedüli mértékének az emberi munkát tekintse.

Jogegyenlőtlenség a magánjogban! — horderejét e két látszólag nem sokat mondó szónak a magánjogi jogviszony természetének vizsgálata fogja a maga egész jelentőségében megvilágíthatni. A magánjogi jogviszony, mint minden a jog által szabályozott életviszonynak alap typusa már abban az őskorban, mikor az emberi társaságban egyéb összefoglaló kapocs sem volt, mint a jogeszmének az a homályos sejtelme, ösztönszerű érzése, melyet a létért való küzdelem nehézségei keltettek életre: tartalma szerint nem más, mint az egyéni akarat szabad mozgása abban a szűk életkörben, melynek természetes határait a létnek feltételei szabták meg. Az egyéni akarat e szabad mozgásának csak egy öntudatlanul érzett korlátja volt, nevezetesen, a mások élet és érdekkörébe közbe nem vághatott, s ez a korlátozás volt egyuttal az az öntudatlanul nyilatkozó qualificatio, melyben a „jogilag“ való szabályozottság rejlett. A magánjogi viszonyt ma is csak az a momentum választja el a közjogi viszonytól, hogy realizálása, jogi céljának megvalósítása egészen az egyéni akarat körébe van utalva. A jog szabályozása a magánjogban ma sem egyéb, minthogy a magánakarat érvényesülését a maga viszonykörében védelmezi, s a különböző



egyéni érdek és életviszony körök között, az egyensúlyt fenntartja. Ha már most az állami főhatalom, mely az objectiv jog alkotására és szervezésére van hivatva, a magánjogi életviszonyok jogi céljának megvalósításába általában véve bele sem szólhat, s védő és megtorló hatalmát csak akkor érvényesíti, ha arra maga az egyéni akarat szorul rája: evidens, hogy a szabályozás — legyen tartalma tiltó vagy parancsoló — minden különbözőségek mellőzésével csak az egységes és kizárólagos jogegyenlőség alapján állhat. Nincs elfogadható törvényhozási politikai ratio a mai kor szempontjából, mely a jogegyenlőtlenséget egy pár sajátos és belső természete szerint nem is tisztán magánjogi viszonyon kívül, a magánjogban indokolhatná. Ha van egyenlőtlenség de facto, az csak a viszonyok alanyainak egyéniségében, s az egyéni akarat különbözőségében, tehát oly motívumokban gyökerezik, melyek az objectiv jog szempontjai között helyet nem foglalhatnak. Ép ezért sehol sem kárhoztatható a jogegyenlőtlenség szabályozása in thesi annyira, mint a magánjogban, melynek tartalmát az egyenlőtlen szabályozást legkevésbé tüdő jogviszonyok összesége alkotja. Ennek ellenére a magánjogi jogegyenlőtlenségek sorozatától szinte hemzseg minden államnak magánjoga. Az egyenlőtlenségek sok félek. A magyar magánjog egyik legjellemzőbb sajátása, hogy oly egyenlőtlenségeket ismer, melyeknek alapjául a rendi állás szolgál. A rendiségen kívül ismeri jogunk azokat az egyenlőtlenségeket is, melyek a nem (sexus) különbözőségén sarkallanak, s e részben a franczia jogok eszmekörének rokonságában — habár jelentékeny távolságban azoktól — de nem idegen.

Jelen tanulmány első sorban erre a térre vezeti olvasóját, s a nembeli különbségek jogi szabályozását a ptkv. tervezetében azon vonatkozásokban kívánja előtérbe állítani, a hol *a nő, mint anya szerepel*. Vagyis: vizsgálni kívánja az *anya jogállását a tervezetben* a jogegyenlőség szempontjából, kiterjeszkedve a kérdés jogi és társadalmi oldalára egyaránt.



## I.

### Mai jog.

A mai jog intézményei, melyekben az anya jogállása szabályoztatott, a családjog azon fejezetébe utalvák, mely a szülők és gyermekeik közötti jogviszonyt tárgyalja. Ez felel meg a dolog természetének is, s már Szt. István Imre fiához intézett intelmei az atya (Liber I, caput VIII. 1. §.) — s ennek halála esetén az özvegy anya (Liber II, caput XXIV), kötelességévé teszik a gyermekek fölötti gondviselést. Jogunk legrégibb tétel emlékeiben tehát, mind az atya, mind az anya jogállása a gyermekekkel szemben abban a természetszerű nagy kötelességben nyert kifejezést, hogy a szülők gyermekeiket fölnevelni, róluk gondoskodni tartoznak. De bár a természet az apa és anya kötelessége között — annak általános tartalmát tekintve — különbséget nem ismer: köztudomásu dolog, hogy a jog a szülői kötelességekből először is jogosultságokat teremtve éles határvonalat húzott az apai és anyai jog között, s amazt messze fölébe helyezte emennek.

Eltekintve a jogfejlődés menetétől, mely az apa és anya jogállása közötti egyenlőtlenséget praecis intézményekben leüllepítve élesen kidomborította: mai jogunk, az 1877: XX. törvénycikkben ugyanazonos alapra helyezkedett, s mig az u. n. „atyai hatalom”-ban természetes kötelességek mellett nevezetes jogokat is halmozott fel, addig az anya jogállását, messze az apáé mögött inkább csak a kötelezettségek szempontjából szabályozta. Nevezetesen, ha a mai jogban az anya jogállásának képét keressük, a gyámi törvény intézkedései a következőket tárják szemünk elé.

Alapelv: a családi élet központja, feje az atya. A szülők és gyermekek közötti viszony az úgynevezett „szülői jogok” és



az „*atyai hatalom*“ intézményeiben szigorúan a családfőség szempontjából nyert szabályozást. Az anya szerepe jogilag véve merőben másodlagos, s önálló érvényesülésre csak akkor juthat, ha az atya családfőisége akár halál, akár házasság megszűnése, akár pedig oly körülmények jelentkezésén akad fenn, mint az atyai hatalom felfüggesztése vagy az attól való gyámhatósági megfosztatás. Önállóság jellemzi továbbá az anya joghelyzetét gyermekével szemben akkor is, ha az, törvénytelen születésű volt. Hogy a törvényhozó a szabályozás ezen főirányaiban mily aránytalanul osztotta meg apa és anya között a jogokat és kötelezettségeket: ezt gyámi törvényünk intézkedéseinek közelebbi vizsgálata fogja kellően kidomborítani.

Vizsgálandó pedig az anya jogállása első sorban is abban a vonatkozásban, *midőn az atya életben van s atyai hatalmát tényleg gyakorolja.*

### Atyai hatalom.

Amint a gyermek megszületik — föltéve, hogy az apa önjogu — azonnal atyai hatalom alá kerül. A gyámi törvény 15. §-a értelmében ez az atyai hatalom a gyermek törvényes képviseleti jogát, vagyonának rendszerinti számadás nélkül való kezelését biztosítja az apának, s egyuttal azt is, hogy gyermekének gyámot nevezhessen vagy a gyermek felett esetleg bekövetkezhető gyámságból némelyeket kizárhasson. A mennyiben a törvény a specifiqus atyai hatalom tartalmát taxativ felsorolással állapítja meg, egyelőre el kell tekintenünk azoktól az atyai jogoktól, melyek ha az atya őket elhanyagolja, az atyai hatalom elvesztésére vezetnek s így bár voltakép az atyai hatalmon sarkallanak, attól mégis függetlenek, s melyek másodsor az atyai hatalommal nincsenek még ezen laza összeköttetésben sem s attól teljesen különálló jogkövetkezményeket foglalnak magukban.

Az atyai hatalom körén belől mai jogunk szerint az anya szerepe a semmivel egyenlő. Ahhoz, hogy e hatalom gyakorlásánál az atyának legtermészetesebb ellenőre lehessen, természetesen nem kell jogszabály, csak hogy ez az ellenőrzés pozitív beavatkozásban nem nyilvánulhat; s így akár képviselétről, akár vagyonkezelésről, akár az ennek alapján kijáró korlátlan apai haszonélvezetről van szó: egyedül a gyámhatóság léphet



a gyermekek érdekében közbe, s az anyának csak az a jogosultsága van meg, mely egyébként a „rokonok“-at is megilleti, hogy a gyámhatóságnál az apa ellen följelentést téve, az atyai hatalomtól való esetleges megfosztatás iránt a kezdeményező lépéseket megtehesse. Ám el kell ismernünk, hogy a törvény az atyai hatalmat igyekezett oly módon szabályozni, hogy emberileg biztosítva legyen e hatalomnak oly használása, mely belső jogi természetének megfelel, s mely szerint e hatalom a gyermek és nem az apa érdekében áll fönn.

A viszony érdekesebb oldala az, melyen az *atyai hatalomtól folyó, de attól független* és másodszor az *atyai hatalomtól teljesen különálló atyai jogok* jutnak az anya joghelyzetével ellentétes világításba.

#### A gyermek személye feletti jogok.

Az előbbi vonatkozásban az atyát megillető oly jogok állanak, melyek a gyermek személye fölötti jogoknak nevezhetők, s a nevelésre, felügyeletre, fegyelemre és tartásra jogosítják és kötelezik az atyát. Ezek a gyermek személye feletti jogok egyuttal általános szülői jogok is, s mint a gyermek és szülője közötti természetes viszonyoknak folyományai *elvileg* (!) az apa és anya közt, mint látni fogjuk, egyenlők. Hogy az apát megillető ezen szülői jogok természetük szerint függetlenek a specifikusan jogi jellegű „*atyai hatalom*“-tól, kitűnik abból is, hogy a gyámi törvény nem foglalkozik ezzel a joganyaggal ott, hol az atyai hatalomról intézkedik, hanem attól egészen különszakítva. Összefüggés a szülői jogok és az atyai hatalom közt csak is ott van, a hol a törvény a szülői jogok elhanyagolásában okot lát az atyai hatalomtól való megfosztásra.

#### Atyai hatalomtól független jogok.

Az utóbbi vonatkozásban pedig törvényünk az atyai hatalomtól teljesen független oly jogkövetkezményeket állapított meg, melyek a gyermek honossága, családi neve, polgári állása és rangja tekintetében privilegizálják az atyát az anyával szemben.

E részben a modern feminizmus állított fel bizonyos követelményeket, melyek ismertetése azonban e tanulmány későbbi



részeire tartozik. Itt csak annyi constatalandó hazai jogunk szempontjából, hogy a gyermeknek atyja családi nevét viselni joga és kötelessége, megnyeri atyjának honosságát, illetőségét, osztozik annak társadalmi állásában, sőt azokhoz a czimekhez is igénye van, melyek szorosan az atya személyéhez kötve nincsenek.

### Az anya és a szülői jogok.

Mennyiben részesíti azonban jelenlegi jogunk az anyát az ugy nevezett szülői jogokban? Ha az atya él s atyai hatalmának gyakorlásában van, s egyuttal a házasság is fennáll: a gyámi törvény 26. §-a szerint a gyermek-ről bármely irányban egyedül az atya rendelkezhetik. A törvény az atya önálló rendelkezési jogát oly mereven állítja fel, hogy a törv. 10. §-ában foglalt azon kifejezésből, mely a gyermek köteles engedelmességéről, s a felette gyakorlandó felügyeletről szólva „szülők”-et említ: egyáltalában téves az anya javára valamelyes fontosabb következtetéseket levonni, s azt mondani, hogy a §. 26. rendelkezése pusztá „látszat” — mint ezt pld. *Sipőcz* teszi.<sup>1)</sup> Annyi bizonyos, hogy gyámhatóságaink-ban van annyi humanitás, hogy a jogalkalmazásban, az enyhébb magyarázat útján igyekezzenek a törvény merev álláspontjától eltávolodni; — az is igaz, hogy az életben gyakori az eset, mikor a gyermeket tényleg az anya is fegyelmezi s felügyeli, ám, a miként gyámhatóságaink felfogása nem áll egészen a törvényes alapon, úgy az anya tényleges felügyelet és fegyelem gyakorlásában is az atya helyett s annak nevében jár el, de *nem saját jogán*. Összeütközések esetén a kérdést jogunk az atyai jogok supprematíájában oldja meg, ismét a családfőség szempontjából, míg az anyának első és utolsó eszköze csak a följelentés. Ilyenkor a gyámhatóság veszi kezébe az ügyet s dönti azt el a gyermek érdekeit tartva szem előtt. Mikor azonban fennálló házasság esetén az anya a gyermek személyére vonatkozó, s elvileg őt is egyenlően megillető „szülői jogok” tekintetében valósággal jogon kívül áll: a gyermek személye iránti kötelességek alól felmentve éppen nincs, sőt a gyermek ápolására, gondozására elsősorban ő van hivatva.

<sup>1)</sup> Dr. *Sipőcz László*: „A szülők és gyermekek közti jogviszonyok” 7. §. (Megj. a *Fodor-féle Magán-jog* IV. kötetében) 711. és köv. l.



Másként alakul a helyzet, ha az atya és anya nem élnek együtt, vagy házasságuk felbontatott, vagy az atyai hatalom felfüggesztetett, illetőleg az atya attól megfosztatott. A házasság felbontása és a házasfelek tényleges különélése esetén a gyermekekhez való viszonyukat, s így általában az atya és az anya jogállását a felek egyezsége szabályozza. E föltétlenül helyes intézkedés azonban már nem a gyámi törvény eszmeköréből való, hanem az 1894: XXXI. t.-cz. modern látkörében tünt fel, s ha e megegyezéseknek a törvény egyuttal kötelező erőt is tulajdonított volna, s a mennyiben a szabályozás a magánjog körébe vág — kellett volna is, hogy tulajdonítson: e vonatkozásában a kérdés minden concret esetben tisztán állhatna. Ám nem alaptalan indokokból e megegyezéseket a törvény nem ruházta fel feltétlen erővel, s így nincs is azoknak nagyobb jelentősége. Akár az az eset áll be tehát, hogy a házasfelek nem lépnek egyezségekre, akár a kötött egyezséget végrehajtani nem akarják: a gyámhatóság vagy az esetleges házassági perben itélkezett bíróság dönti el azt a kérdést, hogy a gyermekek melyik szülő gondviselésére bizassanak. Tudjuk, hogy ez az elrendezés nem feltétlen, mert a hsgi törvény 95—97. §§-ai értelmében a gyermekek érdekében utólagosan hatóságilag még mindig megváltoztatható. Az irányadó ténykörülmény a gyermekek elhelyezését illetőleg, — ha házasság felbontása történt — a felek vétessége.

A mondottakból következőleg nincs kizárva, hogy a gyermekek gondozását, nevelését stb. az ítélet az anya kezébe helyezze le, ha t. i. a vétkes fél a férj. Az anya tehát önálló jogálláshoz jut, annyival is inkább, mert a 7 éven aluli gyermekek nemi különbség nélkül az ő gondviselése alá adandók. Tekintve már most, hogy a hsgi törvény 103. §-a biztosítja az elvált anyának azt a jogot is, hogy az atya gondjaira bízott gyermekekkel is érintkezhessék, s azok neveltetését ellenőrizhesse: e pontban el kell ismernünk, hogy a törvény az atya és anya közti elvi egyenlőséget szabályozásában tényleg mégis valósította.

Ha már most az atya, atyai hatalmától megfosztatott, vagy az atyai hatalom felfüggesztetett: az anya helyzete gyermekeivel szemben úgy alakul, mintha az atya nem volna életben. Tehát vagy az anya nyeri meg a gyermekek feletti gyámságot, melynek tartalma ez esetben az anya u. n. természetes és tör-



vényes gyámságával esik össze; vagy a gyámság nem száll reá s ez esetben is úgy alakul az anya jogállása, mint a férj — az apa — halála után, ha a természetes és törvényes gyámságból vagy kizáratott vagy azt elfogadni nem akarta. Annyi azonban mint lényeges különbség okvetlenül szem előtt tartandó, hogy az atyai hatalomtól való megfosztás illetőleg felfüggesztés az atya „szülői jogaira“ nem hat ki, s azokat a gyámhatóságnak, ha szükségét látja külön kell az atyától elvennie, míg ellenben halál esetén természetesen e szülői jogok gyakorolhatása az atyára nézve megszűnik.

Egészben véve tehát *az atya életében* törvényünk az *anyának semmi jogot sem ad* legfeljebb, ha a házasfelek elváltak egymástól s a gyermekek elhelyezése tekintetében az illetékes bírói vagy közigazgatási hatóságok az anya javára rendelkeznek. Ez azonban konkrét esetektől függvén, sokat a latban éppen nem nyom.

### Term. és törv. gyámság.

Hogyan bánt el már most jelenlegi jogunk az anyával akkor, ha az atya már nincs életben? erre gyámi törvényünk egy egész külön intézményt statualt, t. i. az anyának természetes és törvényes gyámságát. A t. és t. gyámság azonban nem mindig szokott beállani. Mert a gyámi törvény 35. §-a szerint arról csak úgy lehet szó, ha az atya külön gyámot nem nevezett, a mi pedig egyértelmű voltakép az anyának a gyámságból való kizárásával, s végre az is oka lehet a t. és t. gyámság részbeni elmaradásának, hogy maga az anya utasítja azt el magától. — Elutasíthatja t. i. a vagyonkezelést, s ennyiben egyébként köteles gyámság viselése. (38. §.) jelentékenyen módosul.

A t. és t. gyámként szereplő anyát nagyjában azok a jogok illetik meg, mint megillették volt annak idején atyai hatalma alapján az atyát. Mivel azonban a gyámi törvény a t. és t. gyámként működő anyára a gyámok tekintetében általában felállított szabályokat alkalmazza: bizonyos különbségek állanak elő az anyát mint t. és t. gyámot és az atyai hatalmat gyakorló atyát illető joghelyzet között. Nevezetesen, az anya, mint t. és t. gyám, a kiskorú gyermek vagyonát csak addig kezelheti számadás nélkül, míg újból férjhez nem megy; — az atyai hatalmat gyakorló atya számadás nélküli vagyonkezelését ellen-



ben egy esetleges újabb házasságkötés nem alterálja. Gyámnevezési joga az anyának nincs; t. és t. gyámságáról továbbá, ha az rászállott s a gyámhatóság benne megerősítette, le nem mondhat; — bizonyos és a vagyonkezeléssel kapcsolatos cselekmények — mint pld. ingatlanok bérbeadása, peregyezségek stb. — tekintetében pedig szabadabban mozoghat, mint más gyámok s végül az u. n. „szülői jogok“ is oly mértékben illetik meg őt, mint az atyát, ki az atyai hatalmat gyakorolta volt.

Ugyancsak a vázolt jogkörrel és t. és t. gyámnak tekintetik az az anya, kinek házassága az atyával felbontatott, még az esetben is, ha a még élő atya végrendeletben gyámot nevezett volna, mert a gyámnevezés csak az ő halála után léphet hatályba. T. és t. gyámság illeti az örökbefogadó anyát, ha a vérszerinti szülő, szülői jogait fönn nem tartotta (adoptia plena), nemkülönben t. és t. gyámságot alapít az anya részére az a körülmény, hogy az atya atyai hatalmától megfosztatott ill. felfüggesztetett, s ha végül az anya gyermekét nem törvényes házasságban, hanem azon kívül szülte. E legutolsó esetére a t. és t. gyámságnak a későbbiekben még visszatérünk.

### Az atya gyámnevezése.

Említve volt, hogy az atya gyámnevezése (kinevezett, végrendeleti gyám) voltaképp egyértelmű az anyának a t. és t. gyámságból való kizárásával. E tétel hordereje pedig annál inkább figyelemreméltó, mert e kizárási jog — mint gyámnevezés — az atyát akkor is megilleti, ha a szülők közötti házasság felbontatván, a bíróság a gyermek érdekeit tartva szem előtt jobbnak látta azok nevelését, tartását az anyára bízni. Erős contradictio rejlik ebben; — mert ha az atya személyében a per bíróságának sem volt bizalma, az anyát ellenben a gyermekek feletti gondviselésre és a t. és t. gyámságra alkalmasnak találta: nincs benne juris ratio megadni a jogot az atyának, hogy gyámnevezéssel az anya jogát teljesen illuzoriussá tehesse. A törvény ugyan (37. §.) kifejezetten rendeli, hogy „ha az atya kiskoru gyermekei részére gyámot nevezett, az *anya köv-telheti*, hogy kiskoru gyermekeit *magánál tarthassa* és vagyoni ügyeiben *meghallgattassék*; — ha csak — folytatja az id. törvényhely — ellene oly okok nem forognak fenn, melyek miatt ő a 41., 43. és 44. §§-ok (gyámságból kizáró okok) szerint a törvényes gyámságot



különben sem igényelhetette volna. Az anya tehát gyámnevezés esetén elveszti ugyan t. és t. gyámságát, de jogot nyer arra, hogy meghallgattassék és hogy gyermekeit magánál tarthassa. Ez a joga sem feltétlen azonban. Mert, ha oly okok forognak fenn, melyek szerint (41., 43. és 44. §§.) a törvényes gyámságból az anyát kizártnak kell tekintenünk, még azt sem igényelheti, a mit a 37. §. első mondata megad neki, t. i. hogy gyermekeit magánál tarthassa és azok személyi és vagyoni ügyeiben meghallgattassék.

S melyek ezek a kizárási okok? A 43. §. felsorolásából csak a b,) e,) f) és g) alattiak vehetők figyelembe, s vitán felül áll, hogy ha az anya maga is gondnokság alá (b) vagy csődbe (f) kerül, vagy ha botrányos életü (e) vagy hivatalvesztésre ítéltetett (g — 1878: V. t. cz. 55. §.) nem csak a t. és t. gyámságtól, hanem attól is méltán megfosztható, hogy gyermekét magánál tarthassa. Habár kétségtelenül kissé különösen gondolkozik a törvény, mikor a gondnokság alatt vagy csődben álló anyától elveszi gyermekét, hiszen az el nem tagadható, hogy egy csőd vagy gondnokság alatt álló anya, gyermekei személyes gondozására, ápolására, felügyeletére erkölcsi, vallásos, egészségi stb. szempontból még mindig a leghivatottabb. Sőt a gyakorlat a törvényt tudtunkkal e részben nem is respectálja, valamint hogy az egész most szóban forgó materiát, mint mindjárt rátérünk, nagyfoku liberalizmussal kezeli.

Tovább menve azonban a kizárási okok sorozatán, a 44. §. b) és c) pontja azokra nézve állapít meg kizáratást, kik, vagy a kiknek rokonai a gyermekekkel peres viszonyban állanak. Ha e törvényes kategória illik az anyára: kizáratása egészen természetes és érthető az is, ha a törvény még azt a jogát sem ismeri el az ilyen anyának, hogy gyermekét magánál tarthassa. Ott van azonban a 44. §. a) esete, mely szerint a kik az atyai hatalmat gyakorló atya által kizárattak, nem viselhetnek gyámságot. Mivel pedig e §-ra a 37. §. hivatkozik, ennek következménye az, hogy az atya kizárván a t. és t. gyámságból az anyát, ez attól a jogától is elesik, hogy gyermekeit magánál tarthassa, mert hiszen az anya kizárása és gyámnevezés egy és ugyanazon eredményre vezetnek s egyértelműek s csak a kizárás módja más. Előbbi esetben t. i. történik az *expressis verbis* utóbbiban hallgatag. A törvény intézkedése nem csak nagy mértékben zavaros, de ellentmondó is. Mert, ha az anya gyám-



nevezés esetén követelheti, hogy gyermekei nála maradjanak (37. §.) oly jogot nyer, melyet ugyanezen §-nak a 44. §-ra való hivatkozása elvesz tőle. A 44. §-a  $\cdot$ /. pontja t. i. összevetve a 37. §. hivatkozásával kizáratás esetén a gyermek megtartásának jogát nem ismeri el, a t. és t. gyámságból való kizárás pedig megtörtént már akkor, mikor az atya más gyámot nevezett. Melyik rendelkezés alkalmazandó már most az anyára? Gyakorlatunk a 44. §. a  $\cdot$ /. pontjától, mint üres hivatkozástól el is tekint,<sup>1)</sup> mert ennek alkalmazása azt jelentené, hogy az atya megfoszthatja az anyát halála esetére oly jogoktól, melyeket tulajdonképpen még életében sem vehet el tőle, sőt mint előbb említettett — a házasság felbontása esetén is türni köteles, miszerint a 7 éven aluli, vagy a per bíróságának ítéletében megjelölt gyermekek az anyánál maradjanak, s nevelésüket az anya vezesse. Bizonyos azonban, hogy ez a felfogás a törvény szoros értelmezésének nem felel meg.

Éles világot vet jogunkban az anya jogállására, ha azt a természetes gyermekek és az anya, — továbbá a természetes apa és anya közötti viszonyban vesszük vizsgálat alá. Mai jogunknak e részben elfoglalt álláspontját s azzal kapcsolatban az új codextervezet ismertetését külön fejezet (IV.) számára tartjuk fenn.

---

<sup>1)</sup> V. ö. *Sipőcz* id. m. u. ott.



## II.

### A ptkv. tervezete.

A mai jogállapotnak előrebocsátott vázlatos ismertetése megadja azt a természetes alapot, mely a Tervezet intézkedéseinek birálatánál kiindulási pontul szolgálhat. A legelől fölfejtettekből úgy is az következik, hogy a Tervezet szabályozása voltaképp nem más, mint a ma fennálló pozitív jog szervezkedése tökéletesebb alakban, és tökéletesebb tartalommal. A sedes materiae-t a Tervezet II. része, II. czím, VI-ik fejezetében vette föl. A VI-ik fejezet czíme „A szülő és törvényes gyermek közti jogviszony” s a fejezet első pontja a gyermek személyére vonatkozó szülői jogokról szól (270—285. §§.); második pontja az atya képviseleti jogáról (286—288. §§.), harmadik pontja az atya vagyonkezelői tisztét (289—313. §§.), negyedik pontja az atya haszonélvezetét (314—325. §§.), az ötödik az anya jogállását (326—335. §§.) és hatodik pontja végül a gyámhatóság felügyeletét tárgyalja (336—342. §§.) Már az egyes pontok felirata is jelzi, hogy a T. legalább formailag ujja szervezte a mai jogot, mert sem „*atyai hatalom*”-ról, sem az „*anya t. és t. gyámságáról*” említést sem teszen, hanem e helyett a „*szülői jog*”-ot állította be jogrendszerünkbe s külsőleg egységes alapon szabályozta a szülők és gyermekek közötti jogviszonyokat. De csak külsőleg. Mert e „*szülői jog*” voltaképpen nem más, mint a mai jogunk is az ált. szülői jogok alatt ért, t. i. a gyermek személyére vonatkozó nevelési, gondozási és felügyeleti jogok, — s így valamint eddig, úgy a T. értelmében is kívül esnek a „*szülői jog*” körén a szülői törvényes képviseleti és a gyermek vagyonára vonatkozó kezelési és haszonélvezeti jogok. A mai állapot szerint ezek az „*atyai hatalom*” typicus tartalmát teszik ki, a T. pedig róluk mint az „*atya képviseleti és*



haszonélvezeti jog"-áról beszél. A gyermek és szülő közötti jogviszonyban tehát nem valamely egységes „szülői hatalom” alapján történt a szabályozás, hanem általában véve a mai jog nyomdokain azzal a különbséggel, hogy az „atyai hatalom” valamint az „anya t. és t. gyámsága” is jogi terminológiánkból kiestek. Amazt az atya vagyongazdálkodói és képviselői joga, emezt pedig nagyjában ugyanazon esetekben, mikor a t. és t. gyámságnak helye van, az anya vagyongazdálkodói és képviselői joga pótolja.

A „szülői jog” elvileg teljesen egyenlően illeti meg az apát és anyát, — tehát ép úgy, mint a hogyan a mai jogról állítatik; — a vagyongazdálkodás, haszonélvezet és törvényes képviseltetés az atya életében rája nézve kizárólagos jog és kötelezettség — hasonlóan a mai jog atyai hatalmat gyakorló atyjához, s az anya ilyes jogositványok önálló érvényesítéséhez csak akkor juthat, ha az atya vagyongazdálkodói, törv. képviselői stb. jogai valamiben — mint pld. halál, vagy az azoktól való hatósági megfosztás — fennakadnak. E rendezés is egészen a mai jogot tükrözteti alapvonásaiban vissza.

### Tervezet és mai jog.

Mégis a T. és mai jogunk sokszorosán eltérnek egymástól. A T. intézkedéseinek behatóbb megvilágítása ép ez eltérések szembeállításával válik lehetővé.

Mindenekelőtt a mi a T. „szülői jog” kategóriáját illeti: annak tartalma kizáróan a gyermek személyére vonatkozik. Benne van, hogy a gyermeknek atyja családnevét viselnie joga és kötelessége, utónevét pedig a szülő határozza meg. (270. §.) A szülő joga és kötelessége gyermekének — míg az kiskorú — vagyoni és társadalmi viszonyaihoz képest gondját viselni, felnevelni, s rája felügyelni. (271. §.) Ehhez képest a szülő gyermekét házi fegyelemmel, mely azonban csak az egészségre ártalmatlan módon gyakorolható, engedelmisségre szoríthatja, hatósági karhatalommal a szülői háztól eltávolíthatja vagy oda visszatérésre kényszerítheti, sőt a vásott magzatot gyámhatósági jóváhagyással javító intézetbe is helyezheti. (273. §.) Meghatározza gyermekének tartózkodási helyét, s ha valaki a gyermeket jogtalanul magánál tartja; attól visszakövetelheti (271. §.); megszabja gyermekének életpályáját — ám a gyermek 14-ik



életévének betöltésekor már pályára léphet át s elhagyhatja a szülői házat, miben szükség esetén a gyámhatóság őt a szülővel szemben is támogathatja. (274. §.) A szülő gyermekét köteles abban a vallásban nevelni, mely annak törvényes vallása; — igénybeveheti továbbá a gyermek munkaerejét a háztartásban és gazdaságában — a mennyiben ez a család társadalmi állásának megfelel. (275. §.) Az önmagát fentartó gyermek keresményét a szülő nem érintheti, ellenben ha a kereső gyermeket ő tartja el: az eltartás mértékéig a gyermek keresménye a szülő rendelkezése alatt áll. (276. §.)

Mielőtt a „szülői jog” kérdésének ugrópontjára, t. i. az atya és anya jogállásának e részben való egyenlősítésére rátérnénk, egy pár megjegyzést kell közbe szurnunk.

### 270. §. és a feminizmus.

A modern feministicus törekvések során sokszorosan kifogásoltatott az a különben általánosan elismert jogtétel, melyet a T. 270. §-a foglal magában, hogy t. i. a gyermek — tekintet nélkül fiú-e vagy leány — atyjának családi nevét viseli. A mint *Raoul de la Grasserie* a „Revue de morale sociale” hasábjain fölfejté<sup>1)</sup> nincs jogtétel, mely a férj supprematiaját s a nő, az anya jogi elnyomását brutalisabb formában juttatná kifejezésre, mint e szabály, mely a házasságkötéskor családi neve eltemetésével az asszonyt önálló egyéniségétől fosztja meg, annál is inkább, hogy az anya neve saját gyermekénél sem marad fönn. A feminizmus e bizzar kinövésével, mely de La Grasserie fejtegetéseiben azon javaslatánál csucosodik ki, hogy a férj neje nevét is a magáéhoz és vice versa fölvegye s hogy a leszármazók közt az atyai (nom patronymique) és az anyai név (nom métronymique) egyenletes concurrentiája ugy valósittassék meg, hogy a fiúk az apa, a lányok az anya családi nevét viselnék: nem kívánunk bővebben foglalkozni. Ez az u. n. „*hérédité onomastique masculine* — és *féminine* oly távol áll a magyar magánjog történelmi multja s fejlődésétől s annyira indokolatlan azon mindenesetre méltányos és magas erkölcsi niveaun álló szabályozás mellett, melyben a magyar magánjog a nőt részesítette, hogy megütödni sem lehet rajta, ha a T. indoklása a

<sup>1)</sup> „Revue de morale sociale.” II. Année 1900. 166—198 lapok.



feminismus e fajta törekvéseit meg sem említi. E helyütt azonban nem érdektelen, ha a 270. §. rendelkezésével kapcsolatban ráutaltunk.

### A szülő fegyelmi joga.

Egy másik megjegyzésünk vonatkozik a T. 273. §-ra, mely a nevelés jogánál fogva megengedi a szülőnek, hogy a „makacs” gyermeket akár hatósági karhatalom segítségével is házából elkergethesse vagy oda visszatérésre kényszeríthesse, hogy a „vásott” gyermeket javítóintézetbe helyezhesse, de ez utóbbit csak a gyámhatóság jóváhagyása mellett. Ez utóbbi intézkedéshez an und für sich nincs szavunk. A mi kételyt támaszt a §. rendelkezéseinek helyessége iránt csak az a határozatlanság, mely a „makacs” és „vásott” magaviseletek kategoriái felett jogilag véve lebeg, s a különböztetés a makacs gyermek elkergetése s a vásott javító intézetbe helyezése között a tekintetben, hogy amíg az utóbbinál a jóváhagyás folytán a szülő gyámhatósági ellenőrzés alatt áll, addig az előbbinél teljesen szabadon cselekedhetik.

Mindkettő felette sok hatalmat ad a szülő kezébe. Súlyos büntetés a javítóintézetbe helyezés, mert tapasztalat igazolja, hogy az elvileg oly kifogástalan intézmény a gyakorlatban sehol sem mutat fel valami jó eredményeket. A nevelés szempontjából mindenesetre az ultima ratio, mely igen sok esetben egészen célját veszti, sőt a köznapi értelemben vett vásottság esetében, a hol még nincs szó „ifjúkori bűnösség”-ről a gyermek erkölcsi — lelki világában egyenesen romboló hatása is lehet. Ép ezért mindenáron helyes, ha a gyámhatóság jóváhagyását a T. megkivánja.

Hol van azonban a határ a vásottság és makacsság közt? Ám fogadjuk el, hogy a gyámhatóság jóváhagyására ép ennek konkrét esetekben való elfogulatlan megállapíthatása végett van szükség. Hol van azonban a ratioja annak, hogy a vásottságnál sokkal kevesebb makacsság esetén a szülő gyermekét a sokkal többel, a házatól való elkergetéssel, a családi élet védő köréből való kidobással súlythassa, — s tehesse ezt teljesen önhatalmulag, a gyámhatóság megkérdezése nélkül? Ha valaki gyermekét javítóintézetbe helyeztetí, felette való gondviselését voltaképp nem szüntette meg. Elhelyezi tán próba vagy fenytetés



ezéljából, a közvetlen felügyeletet és javítást átruházza az intézetre, de kezét gyermekéről mindezzel nem vette le, hisz az intézetben való tartás költségeit is ő viseli. Ám a szülőháztól való elkergetés mindenféle szülői kötelességnek önkényes megszakítását jelenti. Kidobni a gyermeket a szülői tűzhelytől a nagy világba akkor, midőn még tartásra, nevelésre s felügyeletre szorul evidenter a legtöbb, a legnagyobb mértékű büntetés, a mi a szülő és gyermek közti viszonyban elképzelhető.

A T. indokolása feleletet a föltett kérdésekre nem ad.<sup>1)</sup> Kiemeli, hogy a szülőnek gyermekét elzáratnia joga nincs; — azt azonban az indokolás kikerülhetetlennek tartja, hogy a gyermek szülői háztól való eltávolíttatására a hatósági karhatalom is igénybe legyen vehető. Ilyenkor a gyámhatóság megvizsgálja, hogy a szülő fegyelmi hatalmával nem élt-e vissza; — csakhogy az indokolás e gyhatósági vizsgálatot kifejezetten csak a javító intézetbe való eltávolíttatásra szorítja s azonfelül megkézenfekvő, hogy az esetek leg többjében a kikergetett gyermek elmegy magától is, s a hatósági karhatalomra szükség nincs.

A T. 273. §-ának intézkedései tehát, úgy a mint vannak el nem fogadhatók. Először is arra, hogy a szülő gyermekének elkergetésével a szülői kötelességektől könnyű szerrel megszabadulhasson, a T. 271. §-ában kifejezett s egyáltalában az emberi érzések legközepéből vett elvi megállapodás folytán, alkalmat sem szabad adni. A gyermeket felnevelni, gondozni elháríthatatlan szülői kötelesség, s ha a gyermeknek a szülői háztól való eltávolíttatására szükség volna, ez vagy intézetbe, vagy más családba, vagy javítóintézetbe való elhelyezéssel történhetik, de sohasem — plane hatósági karhatalom mellett — a házból való egyszerű kiveréssel, a mire fájdalom az alsóbb néposztályok körében elég példa fordul elő. Az eltávolításnak bármely módja esetén is azonban a gyámhatóság jóváhagyása nélkülözhetetlen.

A 273. §-t ennél fogva így szövegeznők:

„273. §. A gyermek a szülőnek engedelmeskedni köteles. A nevelés jogánál fogva a szülő megfelelő, de csak az egészségre ártalmatlan módon gyakorolható házi fegyelem alkalmazásával szoríthatja a gyermeket engedelmességre. *A vásott gyermeket a szülő — gyámhatósági jóváhagyás mellett — valamely*

<sup>1)</sup> Lásd Indoklás I. kötet. 273. §-hoz. 392. lapon.



*nevelőintézetbe, vagy javítóintézetbe, esetleg a nevelés céljából egy arra alkalmas családhoz is helyezheti. (280. §.)<sup>1)</sup> A szülői háztól engedelem nélkül eltávozott gyermeket a szülő hatósági karhatalommal oda visszatérésre kényszerítheti."*

### A szülői jogok egyenlősítése. 277. §.

A fentebbiekben röviden vázolt szülői jog elvileg teljesen egyenlően illeti meg az atyát és az anyát. A fejezet általános indokolása külön is kiemeli, hogy a „szülő” alatt mindkét szülő, t. i. az atya és anya értendők. S itt jutottunk el a szülői jogok leglényegesebb kérdéséhez. Hogyan van az atya és anya jogegyenlősége a T.-ben keresztülvive? A feleletet a 277. §. adja meg a következőkben:

*„A gyermek személyére vonatkozó szülői jog a házasság fennállása alatt oly értelemben illeti egyaránt az atyát és az anyát, hogy véleménykülönbség esetében az atyának, mint családfőnek akarata dönt."*

Tehát azt mondja a T. az atya és az anya egyenlők, csak-hogy azért mégis annak kell történnie, a mit az atya akar. Az atya akarata dönt; szülői joga tehát voltaképpen csak neki van, az anyának pedig csak akkor, ha az atyának ez úgy tesz. Ugyan hol itt az egyenlőség? Változtatott-e a T. a mai jog álláspontján? Nem, mert egyenlőség e szabályozás értelmében nincs, legfeljebb csak abban a bizonyos légies és megfoghatatlan elvi magasságban, hova a gyakorlati élet soha föl nem ér, s az anya jogállása ekép puszta doctrinär szemképrázás marad.

Ám szólaljon maga az indoklás, mely szinte poeticus szárnyalással s a család intézménye megingatásának<sup>2)</sup> félelmével hantolja el a gyakorlati kivitelben az anya s apa közötti elvben hangoztatott jogegyenlőséget: „Mindkét házastársnak egyaránt joga és kötelessége a házaselet, mindkét szülőnek egyaránt gyermeke a gyermek. Egyenlő jogalapon egyenlő jogokkal kellene birniok a szülőknek a gyermek felett, úgy egymásközi viszonyukban, mint a gyermekkel szemben. Sőt az anya joga az atyáéval szemben erősebbnek látszik. Hosszu

<sup>1)</sup> V. ö. német ptkv. 1666. §.

<sup>2)</sup> Indokolás a 277. §-hoz lsd. Indokok I. köt. 398. l.



időn át vérével táplálja az anya méhében magzatját, míg nagy fájdalmak, nem ritkán egészsége, élete árán világra hozza. Azután is jóformán az anya odaadó gondozásától függ a léte. A terhesebb kötelezettség megindokolná az anya jogának elsőbbségét az atyáé felett.<sup>1)</sup> Ilyen expositio után tér át a T. indokolása annak kijelentésére, hogy mégis az anyának nemcsak hogy erősebb jogot az atyáénál nem adhatott, de — sőt a teljes egyenjogusítást sem valósíthatta meg közöttük.

Az indokolás itt két külföldi javaslatra hivatkozik — melyekre a későbbiekben szintén rátérünk — s nagyjában a következő érveket veti latba a T. álláspontja mellett: Az elvileg egyenjogu szülők közötti véleményeltérés esetében a döntésnek a család kebelén belől kell történnie. Ha a döntés az atyát illeti is, nem jelenti ez azt, hogy az anyának pusztán votum consultativuma volna, mert „jogosan és kötelességszerűen jár el, ha gyermekét neveli, vele szemben a házi fegyelmet gyakorolja, *bár az atya megtiltana is.*” Meghajolnia az atya előtt csak akkor kell, ha valamelyes intézkedésre kerül a sor. Az indokolás itt egyenesen érthetetlen s valósággal vergődik az ellentétek között. Ha véleményeltérés esetén az atyáé a döntő hatalom, mi módon gyakorolhatná az anya a nevelést és fegyelmezést az ő tilalma ellenére is? Mikor következik el és hol áll be az „intézkedések” tételének szüksége? s a mennyiben az anya az atya ellenére is fegyelmezheti gyermekét — értendő-e ez alatt minden, mit a 273. §. a fegyelmezés fogalma alatt összefoglal? Avagy a törvény nagyobb áttekinthetősége kedvéért itt ismét egy distinctiot kell tennünk azon szülői jogok közt, melyek az anya részéről véleményeltérés esetén az atya akaratára ellenére is önállóan gyakorolhatók, s melyek nem?

Az indokolásnak azon további érve pedig, hogy az atya élettapasztalata nagyobb mint a nőé s így a gyermek személye feletti intézkedések tekintetében már ez okon is neki kell a döntő szót juttatni: éppen nem áll szilárd alapon. A szülői jogok körén belől gondviselésről, nevelésről és fegyelmezésről van szó. Ha a férfi ereje és élettapasztalata nagyobb is — viszont az ösztönszerű előrelátás, a tapintat, az érzés ereje kétségkívül az anyánál erősebb s nincs ok rája, hogy amaz emennek föléje helyeztessék. Azt továbbá az indokolás is nyíltan elismeri,

<sup>1)</sup> Indokolás I. köt. 371—723. l.



hogy de facto az anya az életben számtalanszor eljár a gyermek személyére vonatkozó ügyek képviselésében a nélkül, hogy ebből visszasságok származnának. Miért nem ad tehát a T. ennek a tapasztalatnak megfelelőleg az anyának kifejezetten is képviseleti jogot? De erre is találunk feleletet az indokok közt. Azért nem ad, mert az anya intézkedései úgy be — mint kifelé csak addig állhatnak meg jogérvényesen, míg az atya más rendelkezésével érvényen kívül nem helyeztetnek. Csakhogy ez nem igazol semmit, mert hiszen az indokolásnak éppen az atya e részben fennálló supprematíáját kellene elfogadhatóan megokolnia.

Hogy a T. álláspontja sem az egyenlőségi elvnek, melyet elfogadott, sem pedig a gyakorlati életnek meg nem felélő, könnyű kimutatni. Ha az atya szülői fegyelmi jogánál fogva kiveri házából makacszkodó gyermekét, ha kiskoruságát meghosszabbítani akarja (3. §.), ha teljeskorúvá nyilváníttatja (5. §.), ha javító intézetbe vagy más nevelő intézetbe kívánja elhelyezni, ha fenytéket alkalmaz vele szemben, stb. — az anyának mindehhez voltakép szava sincs, mert ha véleménye más is, bár „*proprio jure* volna joga gyermekére felügyelni s őt nevelni” az atya akarata a döntő. Hiszen még arra is kiterjed az atya intézkedési joga, hogy a zsenge koru gyermeket anyja gondviselése alól elvonhatja, megtilthatja, hogy az anya gyermekét szoptassa, s dajkaságba adhatja házon kívül, leszakítva a kisedet anyja kebeléről.

Véleményünk szerint a T. a hozzáfűzött várakozásoknak a tárgyalatokat illetőleg éppen nem felelt meg. Elvi álláspontját, mely szerint az atya és anya szülői jogaik tekintetében egyenlők, meg kellett volna szószerint valósítania. Az atyának, mint családfőnek kiváló állást és messzemenő privilégiumot biztosít amugy is a törvényes képviseleti és vagyonkezelési és haszonélvezeti jog. Nem megyünk annyira, mint a mindjárt ismertetendő *Huber*-féle svájcei javaslat, sőt a mindennapi élet tapasztalatain szó nélkül haladunk át, mikor az atya és anya közötti teljes jogegyenlőséget a szoros értelemben vett szülői jogok tekintetében okvetlenül keresztül viendőknek tartjuk. E jogok tekintetében ne legyen különbség, s véleményeltérés esetén az egyik fél részéről czélba vett intézkedések megtehetők ép a véleményeltérés okából ne legyenek. Egyenlő jogok állván szemközt egymással, összeütközésük a kérdésnek napi rendről való



levételét eredményezze. Adassék azonban meg mindkét szülőnek a jog, hogy ha szándékához szívósan ragaszkodik, a gyámhatóságához recurálhasson. Ez esetben legyen a döntő szó a pártatlan gyámhatóságé.

### Huber javaslata.

*Huber* javaslata a következőkben foglalható össze. Az atya és anya a családi közösségnek egyenjogu társtagjai. Ehhez képest a gyermeket mindkettő törvényesen képviseli a maga hatáskörében. E hatásköröket a javaslat 300. §-a határozza el a következően: „Während der Ehe steht den Eltern die elterliche Gewalt in dem Sinne gemeinsam zu, dass sie vom Vater als Haupt der Gemeinschaft, von der Mutter in der Sorge für den Haushalt und in Vertretung der Gemeinschaft ausgeübt wird.“ Az anya nemcsak együtt gyakorolja tehát az atyával a gyermek nevelésének jogát, hanem mint a családi közösség organuma, a családfő akadályoztatása esetében teljes jogkörrel helyettesíti is. A gyermek vagyonának kezelésében és haszonélvezetében is az atya és anya egyenrangú tényezők s itt megyen át a svájci javaslat azon a vonalon, melyen túl már nem követnők.

Ha a házasság a szülők között fenáll, helyesnek tartjuk a mi T.-ünk álláspontját, mely ez esetben csak atyai vagyonkezelést és haszonélvezetet ismer. E pontban kétségtelenül nagy súlylyal lépnek előtérbe azok az érvek, melyeknek hatályát a T. indokolása nézetünk szerint helytelenül terjesztette ki a szülői jogok egyetemére is, hogy t. i. az atyának nagyobb az élettapasztalata, energiája és a többi.

A T-tel szemben tehát a szülőket megillető jogok egyenlősítését a következően vélnők legmegfelelőbben keresztül viendőnek: A nevelés és gondviselés, fegyelmezés tekintetében a szülők joga ne csak elvileg, de tényleg is egyenlő legyen, s így véleményeltérés esetében vagy maradjon abban egészen az egyik részről szándékolt, de a másik részről ellenzett intézkedés, vagy, ha ezzel a szülő meg nem elégednék, folyamodjék döntés végett a gyámhatósághoz. A gyermek vagyonára vonatkozó kezelési, képviselési és haszonélvezői jogok ellenben illessék meg az atyát, s az anyát csak subsidiarice az atya felhatalmazása és akadályoztatása esetén.



Az előbbi jogi és tényleges egyenlősítés ellen nem gondoljuk sikerrel szembeállíthatóknak azokat az argumentumokat, melyekkel a T. indokolása tér *Laurent* selvileg a *Huber* hasonló javaslata fölött is napirendre. Ez ellenérvek főleg a könnyen támadó családi háboruságokra, a családi kapcsolat meglazítására, s a családfői tekintély megingatására utalnak. A gyámhatóság beavatkozásától t. i. nem igen volna feltételezhető, hogy a keletkezett ellentéteket elnémithassa. stb.

Ám, de miről, s a hatóság miféle döntéséről van szó? Bizonyára nem volna helyes a felhozottak illustratióját a jelentéktelen mindennapi apró események körében keresni. Ha az atya megdorgálja gyermekét, ha a közönséges fenytést alkalmazza vele szemben, ha intézkedik ruházása, ételmezése stb. dolgában: vajjon fog-e az anya, ki részben másképp gondolkozik vetojával élni, vagy a gyámhatósághoz szaladni? Tiszta dolog, s ezer és ezer tapasztalat mutatja, hogy nem. Az ily kérdéseket a házassélek elszokták intézni egymás között egy tán élesebb vagy kevésbé éles eszmecserével, a mi még korántsem dulja fel sem a házi békét, sem a családfői tekintélyt, sem a családi élet nyugalvét. Hanem ha az atya souverain jogával élve mind azt gyakorlatba venné, a mit a 273. §. megenged neki, ha a kisedet gyermeket dajkaságba adja, mert alkalmatlan neki, ha kiveri házából saját gyermekét, ha javítóintézetbe helyezi, ha oly intézetben tartja, mely a gyermek jövője, a testi lelki fejlődése érdekében nem ajánlatos, ha a házi fegyelem gyakorlásában igazságtalanul túl megy a pedagógiai szempontból megengedhető határon stb.: nem csak a gyermek érdekében nem volna megengedhető, de egyúttal az anyának természetadta jogait is lábbal tipornók ha nem adnók meg neki a beavatkozás jogát ép oly erős saját jog alapján, mint a minő az atyát illeti.

## 278—285. §§.

A T. 278—285. §§-ai új látókört nyitnak az anyai jogok szemlélésére. Nevezetesen, e §§-okban foglaltatnak azok a rendelkezések, melyek a szülői jog mikénti gyakorlásáról szólnak, ha a házassélek házassága érvénytelenített, ha ágy és asztaltól elválasztattak, illetőleg házasságuk véglegesen felbontatott, ha a szülői jog egyik vagy másik szülőre nézve korlátoztatott, felfüggesztetett vagy megszüntetett s végre ha az egyik szülő elhalt.



A mi mindenekelőtt azokat az eseteket illeti, mikor a bíróság a házasságot felbontotta, érvénytelenítette vagy a házasségeket ágy- és asztaltól elválasztotta: a T. teljesen megmaradt a mai jog álláspontján, mely szerint a gyermek személye feletti szülői jog gyakorlása a felek egyezkedésétől függ. Ily egyezkedés hiányában a szülői jog a 7 éven aluli gyermekekre nézve az anyát; 7 éven felüli gyermekekre a nem vétkes szülőt, s ha a vétkesség mind a két fél részén megállapított, fugyermekekre nézve az atyát, leánygyermekre nézve az anyát illeti meg. (T. 278. §.) A perbiróságának vagy a gyámhatóságnak e tárgyú intézkedései nem feltétlenek, mert utólag a gyermek nyilvánvaló érdekében mindig megváltoztathatók. Mivel a T. a mondottak szerint a 278. §-ban mai jogunkat követi: utalunk az e részben az I. alatt fejtegetettetekre.

Nagyobb érdekekkel bírnak azonban a 279—285. §§-ok. Így mindjárt a 284. §. kimondja, hogy ha az egyik szülő meghal, a gyermek személyére vonatkozó szülői jog a túlélő szülőt illeti. S ehhez kapcsolódóan, a 285. §. szerint, ha a gyámhatóság az egyik szülőnek a gyermek személyére vonatkozó szülői jogát korlátozta, felfüggesztette vagy megszüntette: ez a gyermeknek a másik szülőjéhez való viszonyán csak akkor változtat, ha a szülők életközössége következtében a gyermek a másik szülőre sem bizható erkölcsisége, nevelése vagy testi épsége veszélyeztetése nélkül. Ily esetben kerül aztán a gyermek gyámság alá. E két §. a mai jog t. és t. gyámságából foglal magában egy darabot, már t. i. a mennyiben az elhalt, vagy szülői jogaiban korlátozott, attól felfüggesztett stb. szülő nem az anya, hanem az atya volt. Tehát, ha az anya az atyát túlélte, a szülői jogot abban a teljességben s ugyanazon keretek között élvezi, mint élvezte volt az atya. S ugyanugy áll a dolog az atya szülői jogainak korlátozásánál, felfüggesztésénél és megszüntetésénél is, mert a §. szövege szerint e ténykörülmények a másik szülő — az anya, gyermekhez való viszonyát nem érintik. Természetes következmény is, hogy az atyával elvileg teljesen egyenjogu anya, kinek jogállását az atya által gyakorolt szülői jog természetellenesen szorította háttérbe, az akadály eltávolítása után visszanyert rugékonyságával amannak helyébe lép. A szülői jog gyakorlásától — mondja az indokolás — a szülő „csak szülői kötelességei megszégése miatt fosztható meg; ennél fogva az a körülmény, hogy az egyik szülőnek szülői jogát a



gyámhatóság korlátozta vagy felfüggesztette vagy megszüntette, elvileg nem rövidítheti meg a másik szülőt joga gyakorlásában, mert senki a más vétke miatt igazság szerint nem lakolhat.<sup>1)</sup>

Nagy elismeréssel kell kiemelnünk, hogy a T. a mai jogtól elvileg is eltérően az anya és atya jogállása közti egyenlősítést e részben a legpraecisebbül keresztül vitte. Jogaik korlátozása és megszüntetése tekintetében jövőendő jogunk atya és anya közt különbséget ismerni nem fog.

A mai jog ugyanis, bár a gyámi törv. 15. §-a az atyai hatalom körébe az u. n. szülői jogokat (nevelés, gondviselés, fegyelem stb.) nem veszi be, mégis e jogok ill. kötelességek elhanyagolása esetén az atyát atyai hatalmától fosztja meg, vagy abban korlátozza. Viszont, ha az atya a specificus atyai hatalomban foglalt valamely jogát vagy kötelességét hanyagolja el, elveszti egyuttal a felfüggesztés, korlátozás vagy megszüntetés következtében azt is, a mi az atyai hatalomban kifejezetten benn sincs, t. i. a szülői jogokat és kötelességeket. Az anyánál ellenben a mai jog különbséget teszen a gyermek személyére vonatkozó és a gyámi jogai között. Gyámi jogaiból (t. és t. gyámságban foglalt képviseleti, haszonélvezeti és vagyongazdálkodási jogok) az anya kizárható, illetőleg a gyámhatóság által elmozdítható oly okok alapján, melyekért az atya atyai hatalma még csak nem is korlátozható, illetőleg meg nem szüntethető. Ellenben a gyermek személyére vonatkozó szülői jogát az anya nem veszti el feltétlenül, ha a t. és t. gyámságból ki is záratott vagy attól esetleg elmozdított. További distinctiója az atya és anya közt mai jogunknak még az is, hogy az anya t. és t. gyámságának megszűnésére a gyámi tiszt megszűnése tekintetében fennálló szabályok alkalmaztatnak, míg az atyai hatalom alól való felfüggesztés és annak megszüntetése tárgyában külön szabályok vannak felállítva, stb.

Mindezeket a következményeiben terhes és zavaros kategorizálásokat a T. megszünteti. Elhatárolja egymástól a gyermek személyére és a vagyonára vonatkozó jogok korlátozásának vagy megszűnéseinek eseteit, úgy hogy az egyik jogositvány megszüntetése nem invonálja magában okvetlenül a többieknek megszüntetését is. S mindez a T-ben az atyára és anyára vonatkozó minden különbségtétel nélkül szabályoztatott, miben

<sup>1)</sup> Indokolás a 285. §-hoz (Indokolás I. köt. 416. lap.)



kétségtelenül T-ünk egyik legértékesebb vívmányát kell constataálnunk.

Egyenként véve már most a T. intézkedéseit s vonatkoztatva azokat az anya jogállására a 279. §. szerint a szerződőképzetlenné vált vagy gyámság alá helyezett, vagy testi fogyatkozás okán gondnokság alatt álló atya gyermeke személye feletti szülői jogát nem veszti ugyan el, de azt csak törvényes képviselője ellenőrzése mellett gyakorolhatja. Nézeteltérés esetén a törv. képviselő szava dönt. A mennyiben már most az atya törv. képviselője az anya, úgy utóbbi teljesen önálló jogálláshoz jut, s még inkább akkor, ha a gyámhatóság a részletezett körülmények okából az atya szülői jogának korlátozását vagy az ok megszűntéig való felfüggesztését is jónak látja. Ez esetben az anyát illető szülői jogok kizárólagossá lesznek.

Egyébként az atya szülői joga oly esetekben korlátozható vagy szüntethető meg a T. szerint, ha szülői kötelességeit szándékosan elhanyagolja, fegyelmi hatalmával visszaél, ledér, becsutelen életet folytat s ezzel a gyermek erkölcsiségét, kellő felnevelését vagy testi jólétét veszélyezteti. (280. §.) Nemkülönben, ha a gyermek testi és erkölcsi jólétét nem ugyan az atya, de más harmadik személy magaviselete veszélyezteti, s az atya annak elhárításáról nem gondoskodik. (281. §.) Véglegesen egyszer s mindenkorra elveszti végül az atya szülői jogait, ha gyermeke személye ellen elkövetett büntett vagy szándékosan elkövetett vétség miatt fegyház- vagy börtönbüntetésre vagy legalább félévi fogházbüntetésre jogérvényesen elítéltetett. (282. §.)

Ezen esetek mindenikében az anya, mint másik szülő marad a szülői jogok kizárólagos gyakorlatában, hacsak a 285. §. fent ismertetett megszorítása — a szülők életközössége révén — az anyára nem alkalmazható.

Hibája e rendezésnek, hogy azt a veszélyt, mely a 279—282. §§-ok eseteiben a gyermek erkölcsiségét és testi jólétét, nevelését stb. fenyegeti praeventive elhárítani nem tudja, mert a gyámhatóság közbelépése felfüggesztő vagy megszüntető határozatával mindig csak utólagos lehet. Ez pedig nemcsak a gyermek nyilvánvaló érdekeivel ellenkezik, hanem sérti az anya „elvilleg egyenlő” jogait is, kinek minden ily esetben a gyámhatóságtól kell várnia gyermekének megvédelmezését. Mint annak helyén kifejtetett; ha az anya szülői jogai gyakorlatban is egyenlőekké tétettek volna az atyáéval s a 277. §. az atya



praepotentiáját oly szigorúan nem intézményesítette volna: igen sok esetben az anya tiltakozása és contravotuma a gyermek személyére káros és a 279—282. §§. eszmekörébe eső magaviseletet meghiúsíthatná.

### 326—335. §§.

A T. VI-ik fejezetének következő 2, 3, és 4. pontjai az atya képviseleti, haszonélvezeti és vagyonkezelői jogaival és kötelezettségeivel foglalkoznak. A mennyiben az itt fölállított szabályok az anya jogállására közvetve szintén vonatkoztathatók; közelebbről csak a VI. fejezet 5-ik pontjával kapcsolatban, mely „Az anya jogállása” czimét viseli, világíthatók meg. A látszat szerint ez az 5-ik pont volna a „sedes materiae”, — pedig nem foglalkozik voltaképp egyébbel, mint azon kivételes esetekkel, mikor az atya jogköre az anyára száll át. Igazában itt szabályozta a T. a mai jog t. és t. gyámságnak voltaképi anyagát.

Azt az álláspontot egyébként, hogy az „elvileg egyenlő” anyai jogok csak másodlagos természetűek, s az atyáéival szemben egyedül kivételes esetekben érvényesülhetnek, általában kifejezésére juttatja a VI. fejezet 5. pontja is. Önálló érvényszerülésre t. i. ezek az anyai jogok csak azért s csak oly esetben juthatnak, a miért s a mikor az atya nincs oly helyzetben, hogy a gyermek személye felett saját maga gyakorolhassa jogaát. Egyébként a T. §§-ai a mondottakat a legközvetlenebbül indokolják:

„A kiskorú gyermek képviselete, vagyonának kezelése és haszonélvezete az anyát illeti: 1. ha az atya meghalt vagy holttányilvánított; 2. ha az atya a házasság fennállása alatt gyámság alá van helyezve vagy részére gondnok van kirendelve; 3. ha a házasság fennállása alatt a gyámhatóság az atyától a képviseleti jogát a 288. §. 2. pontjában említett okból (ha huzamos időn át a gyermek képviseletében el nem járhat) megvonta; vagy 4. ha az atya a 280. vagy 282. §-ok alapján (szülői kötelességek elhanyagolása és elítéltetés a gyermek személye elleni bűncselekvényért) gyermeke személyére vonatkozó szülői jogát elvesztette és az anya az ágy- és asztaltól való elválasztás vagy a házasság felbontása következtében nincs házassági közösségben az atyával“ (326. §. 1—5. bekez-



dés.) Hogyha azonban az atya a T. 7. §. 2. pont értelmében csupán pazárlás okából lett gyámság alá helyezve, akkor az anya a gyermek vagyonának kezelését és hasznélvezetét nem, s csak a törvényes képviselte iránti jogot kapja meg. (327. §.) Nemkülönbén lényegesen módosítja az anya jogállását az a körülmény is, ha az atya a szülői kötelességek elhanyagolása (280. §.) vagy a gyermek személye elleni bűncselekmény okán való elítéltetése (282. §.) miatt a házasság fennállása alatt vesztette el szülői jogát, vagy gyámság alá csak a házasság felbontása ill. az ágy- és asztaltól való elválasztás kimondása után helyeztetett: mikor is, sem a gyermek képviselének, sem vagyona kezelésének és hasznélvezetének joga az anyára nem száll át, hanem gyám kezeire bízatik. Ugyanez az eset akkor is, ha az atya gyámság alá helyezése után váltak el a szülők ágytól és asztaltól vagy pedig házasságuk véglegesen felbontatott.

A T. intézkedéseit érdemes e pontban szorosabban is bírálat alá venni. Az indokolásnál mindjárt találkozunk azzal a folytonosan hangoztatott, de megvalósítottak éppen nem mondható elvnek hangsúlyozásával, hogy az atya és az anya egyenlők és így ebből az következik, miszerint minden esetben az anya lépjen feltétlenül az atya helyére, mihelyt ez kötelességeinek valamely ok miatt megfelelni nem képes. Tény dolog, hogy a T. ezt az elvi egyenjogusítást keresztül viszi egyetlen esetben, ha t. i. az atya elhalt vagy holtta nyilvánított. Ez ugyan sem nem új dolog, sem a T.-nek valamely különös érdemül föl nem róvható.

A 326. §. többi pontjaiban az anyának az egyenjoguságból folyó vagyonkezeléséről, hasznélvezetéről és képviselői jogairól mondottaknak jórésze azonban már inkább csak látszólag utal valamelyes fundamentalis jelentőségre, mert tartalma nem sokat foglal magában. Először is, ha az atya gyámság alá csak az anyával való házasságának felbontása, illetőleg az ágy- és asztaltól való elválasztás kimondása után helyeztetett: a tétel nem nyer alkalmazást (328. §.), mert ily esetben a házassági perben kelt ítélet vagy a felek megegyezése intézkedik. Ám ez intézkedések rendszerint csak a gyermek személyére vonatkozó jogok kérdését rendezhetik. Így a T. 328. §-ában a mai jog in pejus reformáltatott, mert gyámi törvényünk szerint bármely okból legyen is az atyai hatalom felfüggesztve, vagy



megszüntette: a gyámság s így a vagyonkezelési, haszonélvezeti és képviseleti jog az anyát, mint t. és t. gyámot illeti meg, még akkor is, ha a szülők házassága felbontatott. A gyámi törv. 2. és 27. §-ai szerint ugyanis az a kiskoru, aki nem áll atyai hatalom alatt, gyámság alá kerül; a gyámi tisztre pedig első sorban az anya van hivatva, s nincs a törvényben oly kijelentés, mely szerint ez az elsőbbség az anyát csak az atya halála után illetné meg. Kiemeli ezt az indokolás is.<sup>1)</sup> A T. azonban kifejezetten megfosztja az atya házasság-felbontása utáni gyámság alá helyezése esetén az anyát a vagyonkezelési, haszonélvezeti s képviseleti jogoktól s külön kinevezendő gyámra ruházza azokat át. Ugyanez a szabályozás akkor is, ha a szülők az atya gyámság alá helyezése után váltak el egymástól akár véglegesen, akár ágy- és asztaltól.

Mai jogunk megváltoztatásának magyarázatául, a különben oly szöbő indokolás csak a következőket tudja felhozni: „a gyermek vagyonának kezelését és haszonélvezetét is az atyával többé házassági közösségben nem lévő, esetleg már máshoz férjhez ment anyára ruházni, felette sérelmes lehetne az atyára főleg, ha valószínű, hogy a gyámság alól még fel fog szabadulni, mert méltán tartani lehet attól, hogy az atya érdekeit is biztosító módon aligha fogna (t. i. az anya) eljárni tisztében.”<sup>2)</sup>

Üres indokok, azaz hogy nem is indokok, hanem a fragilitus sexus feminei bölcsességén alapuló oknélküli gyanusítások! Miért legyen sérelmes az anya vagyonkezelése az atyára nézve, mikor az, a kinek sérthető joga nincs — hiszen éppen ezen jogokat veszi el tőle a gyámság alá helyezés — sérelmet voltaképp nem is szenvedhet. De ha az indokolástól a kifejezések praecisítását nem követelve az atya állítólagos sérelmeit úgy a hogy gondolatban ellátjuk bizonyos képzeleti tartalommal: akkor is az indokolás sem tapasztalatra nem hivatkozik, sem tapasztalatok alapján az anya vagyonkezelésének helyességét meg nem tagadja, s csak egy pusztá feltevés, hogy t. i. az anya „aligha fogna eljárni tisztében az atya érdekeit biztosító módon” az a megszegyenítő gyanusítás, mely a jogszabály felállítására már elegendőnek tekintetett.

De tovább menve azt is mondja az indokolás, hogy az anya

<sup>1)</sup> Indokolás a 326—328. §-hoz. (Indokok I. köt. 477. lap.)

<sup>2)</sup> Indokolás a 326—328. §§-hoz (Indokok I. köt. 480. lap.)



esetleg újabb házasságot köthetne s így az atyára nézve — a ki a gyámság alól idővel felszabadulhat — még sérelmesebb volna az anya vagyonkezelése és haszonélvezete. Itt is pusztá phantasmákkal dolgozik a T. indokolása. Hiszen, ha az anya újabb házasságra lép: ez esettel bőven foglalkozik a gyermek érdekeinek oltalma szempontjából a T. egyebütt s ha elő is fordul, hogy elvált asszonyok újabb házasságra lépnek, még nem lehet ez az eshetőség elegendő ok azoknak az elvált anyáknak a gyermek vagyona kezeléséből való kizáratásukra, kik házasságot többé sohasem fognak kötni, s kiknek volt férje gyámság alatt áll. Arról pedig, hogy a gyámság esetleges megszünésekor az atya ipso facto visszanyeri jogait, maga a 326. §. gondoskodik. (6-ik bekezdés.)

A T. álláspontja ezenfelül még következetlen is. Ha t. i. a szülők ténylegesen rég megszakitották a házassági életközösséget s különválva élnek, a nélkül, hogy ágy- és asztaltól forma szerint is, bírói ítélet alapján különváltak, vagy házasságukat felbontották volna és az atya szülői jogainak felfüggesztése, vagy megszüntetése ezen különválás után következik be: a T. megadja az anyának a vagyonkezelés, haszonélvezet stb. jogokat, s nem követi a német ptkv. (1676—1677., 1685. §.) e részben tett distinctioját, holott úgy erkölcsi, mint jogi szempontból sokkal egészségtelenebb s a gyermekre nézve jóval veszélyesebb állapotot jelent két külön esetleg vadházasságban élő szülő, mint ha a szülők házasságának felbontása bíróilag is kimondatott. Azt sem kell végül szem előtt tévesztenünk, hogy az az indoklás, mely a szülők és gyermekeik közti jogviszonyok általános motivatioja körében nem győzi eleget hangoztatni, hogy az atya privilegizált helyzete ép úgy, mint megelőzője az atyai hatalom, voltaképp csupa terhes kötelességek foglalatlja, s hogy az egész intézménykör kizárólagos czélja a gyermek érdekeinek megvédése, biztosítása: ott, a hol az anyának a gyermek vagyona kezelése és haszonélvezetéből való kizáratásáról van szó — (jóllehet az atya ugyanakkor gyámság alatt is áll) — nem a gyermek érdekeit, hanem az atya érdekeinek nagy körültekintéssel feltételezett sérelmét állítja előtérbe.

Nem sokat lendít már most a T. szigorúságán a 328. §. második bekezdése, mely megengedi a gyámhatóságnak, hogy esetleg az anyára is bízassa a mondott esetekben a gyermek vagyonának számadás mellett való kezelhetését; sőt ha az atya



feletti gyámság megszüntetése az alapul szolgáló ok miatt annak életében valószínűen nem remélhető, a gyámhatóság a számadás tétel alól is felmentheti az anyát. Az indokolás feltetelezi, hogy a gyámhatóság az anya kivételes megbízatása esetében az atya érdekeit könnyelműen szem elől téveszteni nem fogja, s így nyugodtan véli az anya kérelmére szőnyegre került kérdés megoldását a gyámhatóság belátásától tenni függővé. A 328. §-nak ez a második bekezdése, mely a törvényhozó lelkiismeretének tiltakozását van hivatva az első bekezdés szigorúságával szemben enyhítgetni: kétségtelenül némi szelídítést foglal magában. Az anyai jogok egyenjogúságának szempontjából azonban ép azért, mert a gyámhatósági kegy játsza benne a főszerepet, s mert az anya tényleges másodrendűségét semmi sem illusztrálhatja jobban, mint az ilyen sértő kivételezés: elvetendő.

Visszatérve azonban a 326. §. intézkedéseire a kiskoru gyermek képvisellete, vagyonának kezelése és haszonélvezete az anyát illeti a 3. pont szerint, ha a házasság fennállása alatt a gyámhatóság az atyától a képviseleti jogát a 288. §. 2. pontjában említett okból megvonta. A hivatkozott eset az, mikor az atya a gyermek képviseletében huzamos időn át el nem járhat. Oka pedig ennek, a mint a 288. §. indokolása felhozza, az atya súlyos betegsége, vagy foglalkozása miatti hosszas távolléte lehet vagy pedig az a körülmény, hogy vizsgálati fogságban van, illetőleg egy évnél rövidebb tartamu szabadságvesztésre ítéltetett stb. Az anya vagyonkezelői s képviseleti tiszte természetesen ipso facto megszűnik, mihelyt az atyát gátoló ténykörülmények is megszűntek fenforogni, mikor is az atya jogainak gyakorlatába azonnal belelép.

A 326. §. 4. pontja értelmében végül az anyát illeti a gyermek törv. képviseleti, s vagyonának kezelési és haszonélvezeti joga, ha az atya elvesztette gyermeke személye feletti jogait azért, mert szülői kötelességeit szándékosan elhanyagolta, fegyelmi hatalmával visszaélt, kellő gondozásban, nevelésben és eltartásban gyermekét nem részesítette avagy oly ledér és becsutelen életet folytatott, hogy a gyermek erkölcsisége és testi jóléte is komoly veszélyben forog. Nemkülönben, ha gyermeke személye ellen követett el oly büntetett vagy vétséget, melyért fegyház vagy börtön, vagy legalább is félévig tartó fogház büntetésre ítéltetett. (280., 282. §§.) Mindkét esetben azonban szigorú



feltétel, hogy az anya az atyával ne éljen közös háztartásban sőt házassági életközösségben sem, hanem vagy legyen közöttük az ágy- és asztaltól való elválasztás vagy házasságuknak végleges felbontása kimondva.

Elfogadjuk az indokolás összes érveit, melyekkel azt bizonyítgatja, hogy a vagyonkezelés, haszonélvezet és képviseleti jog az oly anyánál, ki házasesetközösségben él azzal az atyával, kit szülői kötelességek elhanyagolása, a gyermek személye ellen elkövetett büntett stb. okán fosztottak meg szülői jogától: a házasesetközösség révén meg volna teljesen hiúsítva, mert az anya az atya befolyásától emancipálni magát nem tudná. Ennek daczára a rendezés mégis nagyon visszas a 326. §. 4. pont azon 2-ik mondatának felvétele folytán, hogy „— és az anya az ágy- és asztaltól való elválasztás vagy a házasság felbontása következtében nincs házassági közösségben az atyával.” Avagy mi módon magyarázza az atyai és anyai jogok egyenjogúsításának elvi alapján álló T. azt a helyzetet, hogy az atyával házassági közösségben élő anyának megadja a vagyonkezelés, képviselet stb. jogát, ha az atya azt pld. iszákosság miatti gyámság alá helyezettése okán elvesztette, megmaradván e mellett a szorosabb értelemben vett szülői jogok gyakorlásában; — ahol azonban az atya befolyása még a szorosabb értelemben vett szülői jogoknál is, tehát nem csak a vagyonkezelésnél és képviseletnél eliminálva van, mint a 326. §. 4. pontja esetében, ott már a T. az atya esetleges befolyásának veszedelmét nagyítva látja, csupa óvatosságból inkább az anyától veszi el azt, a mit az atyánál meg nem hagyhatott. Ez a viszasság ismét a mellett bizonyít, a mit a 326. §. 2. pontjával kapcsolatban kifejtettünk, t. i. hogy az anyának a vagyonkezelési stb. jogoktól való megfosztása ott, a hol az atya az ágy- és asztaltól való elválás vagy a házasság felbontása után helyezettett gyámság alá, nem méltányos. Ha a T.-nek ebben a kérdésben igaza volna, ugy a 326. §. 4. pontja következetlen, de mert kézenfekvő, hogy a 326. §. 4. pontjának rendelkezését igen könnyű plausibilissé tenni, sőt a T. álláspontja itten nézetünk szerint helyes is, akkor ipso facto a 326. §. 2. pontjának kell helytelennek lennie.

A 327. §. egy további megszorítást állít fel az anya azon jogára nézve, hogy az atya jogkörébe, utóbbinak akadályoztatása esetén, ő lép be. Ha t. i. az atya gyámság alá helyezése



pazarlás okából történt, az anya nem nyeri meg a gyermek vagyonának kezelését és haszonélvezetét; hanem csak a törvényes képviselőlet iránti jogot. Az indokolás érvei ugyanazok, mint az előbbi §-nál. A férjével házi közösségben élő anya nem mentesítheti magát a pazarló férj befolyásától annyira, a mennyire ezt a gyermekek érdeke megkívánná.

Már most a mennyiben a jelzett keretek között a gyermek vagyonának kezelése és haszonélvezete az anyára csakugyan átszállott: e jogok gyakorlása tekintetében teljesen ugyanazonos elbánásban részesül az atyával, mint mikor a szóban forgó jogokat az atya gyakorolja. (329. §.) Az atya és anya közötti egyenlősítés tehát e részben a T-ben meg van valósítva. Üdvös ujtás ez, legalább is a mai joghoz képest, mely tudvalevőleg a t. és t. gyámságot viselő anya és az atyai hatalmat gyakorló atya között ebben a tekintetben is éles különbségeket statuál. Eltérés az atya joghelyzetétől csak abban az esetben foghat helyet a T. szerint, ha a gyámhatóság az anya mellé az elhalt atyának vagy magának az anyának kérelmére gondnokot rendelt.

E gondnok kirendelésének módozataival és követelményeivel a T. 330—334. §§-ai foglalkoznak.

A gondnok kirendelésnek ez a fajtája nem azonosítható a T-ben szintén tárgyalt azzal a kirendeléssel, mikor valaki a kiskorúnak gondnok kinevezése mellett juttat vagy hagyományoz vagyont — a mire egyébként a szülő is jogosítva van — vagy ha a gyámhatóság azért küld ki gondnokot, mert nem bizonyos, vajjon van-e és ha igen, ki a kiskorú törv. képviselője stb. Ezek az u. n. rendes gondnoksági esetek, melyekről a Tervezet 468—484. §§-ai intézkednek.

Az anya mellé rendelt gondnok hatásköre pusztán consultatív jellegű. Korlátozza az anyát, de képviselői és vagyonkezelői hatáskörébe az anyát kizáróan be nem avatkozhatik. Egészben véve tehát az anya mellé rendelt gondnokság, megfelel a gyámi törv. 29. §. a 1/. és b 1/. alatti intézkedésének, s így szellemi maradványa annak az atyai hatalomban foglalt jogosítványnak, mely szerint az atya az anyát végrendeletében még a t. és t. gyámságból is kizárhatja.

Ugyanis a T. 330. §. 1/. pontja értelmében gondnokot az anya mellé elsősorban is az atya nevezhet, vagy kívánhatja ilyennek kirendelését. A T. indokolása ugyan ezt a rendelkezé-



zését is hajlandó úgy tekinteni, mely tisztán csak az anya minél nagyobb kedvezményezéseért vétetett fel, s utal arra a kevésbbé előnyös és éppen nem könnyű helyzetre, mely az életben a nőnek nemével együtt jár. Valójában a dolog megfordítva áll. Igaz, hogy az anya mellé rendelt gondnokság második esetében, mikor t. i. maga az anya kívánja, a T. az esetleg tapasztalatlan vagy gyöngye akaraterejű asszonyon kívánt segíteni, — ott azonban, hol a gondnokrendelés az atya intézkedésén alapszik, ép úgy az atya praepotentiaja lép előtérbe, mint más jogunknak azon tételénél, mely megengedi, hogy az atya az anyát a t. és t. gyámságból minden indokolás nélkül kizárhassa. A gondnokra nézve az ellenőrző gyámot — ha a vagyonkezelés és képvisélet egyedül őt illeti — a gyámokat illetőleg felállított szabályok nyerne alkalmazást (333. §). Kötelességeit és jogait pedig a T. általában így írja körül: „— a reá tartozó ügyekben az anyának segítségére lenni, eljárását ellenőrizni és a gyámhatóság intézkedését igénylő eseteket a gyámhatóságnak bejelenteni köteles.“ (331. §.) Hogy a gondnok kirendelése éppen nem szolgál mindig az atya és anya közötti jogegyenlőség oly felfogásának bizonyítására, miszerint kedvezőbb helyzetben az egyenlőség mellett is éppen az anya volna: mutatja a T. 331. §-ának az az intézkedése, mely szerint az atyának szabad tetszésétől függ meghatározni, mire terjedjen ki a gondnoknak hatásköre. Továbbá, míg az anya által kirendelni kért gondnoknak tiszte ugyancsak az ő kérelmére meg is szüntethető még pedig kötelezően, addig az atya által kirendelt gondnok tisztének megszűnésére nézve az anyának semmi befolyása sincs, hanem a törvénynek a gyámság megszűnése tárgyában felállított szabályai határoznak. (333. §.)

A mondottaknak megfelelően tehát az anya mellé rendelt gondnokság egészen véve ismét csak az anyai jogok megszorítását juttatja kifejezésre, s azt a babonás bizalmatlanságot, melytől a kétségtelenül modern tudományos alapon álló T. sem tud megszabadulni.

Az anyai jogok megszorításában azonban a T. eddig tárgyalta intézményeiben még korántsem merült ki. Az „anya jogállása“-nak a T. 335. §-ában egy újabb praedicatuma foglaltatik. Nevezetesen, ha az anya új házasságra lép, gyermekei vagyonának haszonélvezetét elveszti — már t. i. a mennyiben az atya helyett e jognak gyakorlatába lépett — és a vagyon-



kezeléséről számolni tartozik. Ujbóli özvegységre jutás esetében, vagy ha a gyermek érdekével nem ellenkezik, a gyámhatóság az anyát a számadástétel kötelezettsége alól felmentheti. Ha pedig az anya másodszori házasságkötésével honosságát is elvesztette volna: a gyámhatóságnak a vagyonkezelését is ki kell kezeiből vennie — gondnok kezére bízván azt — a meny-nyiben a gyermek érdeke úgy kívánja.

A §. utolsó rendelkezéséhez nincs szavunk. A gyámhatósági felügyeletnek a T. 336—342. §§-aiban és a többi már érintett helyeken, atyára, anyára egyformán vonatkozó s a gyakorlati élet követelményeinek egészen megfelelő szabályozása mellett azonban felesleges a törvényben az anya iránti és amugy is tulon tul megintézményésített bizalmatlanságnak expressis verbis ismételten adni kifejezést. Mert hogy e §-ban csakugyan a fragilitas sexus feminei féle elv dominálta a törvényalkotót, az indokolás kétségbevonhatatlanul bevallja. Az intézkedés „elejtése előmozdítaná az özvegyek meggondolatlan új házasságra lépését, a mi a gyermek érdeke ellen volna.“<sup>1)</sup>

Ám fogadjuk el e föltevésnek jogosultságát, de ez esetben a 335. §-nak anyára, atyára vice-versa kell vonatkoznia. S a T-ben és indoklásában hiába kutat az olvasó, nem érveket, de egyetlen szócskát sem talál, mely világot vetne arra, hogy miért kell csak az új házasságra lépő anyát sujtani állítólagos megbizhatatlansága és könnyelműségének törvénybe iktatásával s miért élvezzi a másodszor házasodó férj vele szemben a törvény kitüntető bizalmát? Az indokolás utal arra, hogy az anya új férje károsan befolyásolhatná az első férjtől való gyermek érdekeit; — vajjon nem áll-e ez megfordítva az atya második feleségére is? Ha már feltevésekkel és nem tényekkel indokolunk, nincs ratioja az anyával szemben még a feltevések terén is rövidebben elbánni.

<sup>1)</sup> Indokolás a 335. §-hoz (Indokok I. kötet 484. lap.)



### III.

## A törvénytelen gyermekek jogállása.

Fogyatékos volna az anya jogállásáról adott kép, melyet ptkv. tervezete alapján az imént vázoltunk, ha ki nem egészítünk a II. Rész, II. czime, VII. fejezetének áttekintésével, mely a törvénytelen gyermekek jogi sorsával foglalkozik. A házasságon kívüli nemzés kérdése t. i. mindig két irányban érezteti a maga — jelentőségében alig fölmérhető hatását. Vagy úgy tűnik fel előttünk, mint a forma nélküli szerelem következményének a „törvénytelen“ gyermeknek a társadalomból való valószínű kiküszöbölése vagy azt a nem kevésbé szomorú képet tárja a szemlélő elé, mely a „lánya anyák“ jogi helyzetét jellemzi akár gyermekeikkel, akár azok atyjával, akár pedig a társadalommal szemben. Ezért van a természetes anyát és természetes gyermeket illető jogi szabályozás a legszorosabb kapcsolatban egymással s ezért érinti a legjelentéktelenebb, törvényes intézkedés is, mely e kényes kérdéseket megbolygatja a természetes anyát és a természetes, recte törvénytelen gyermeket egyaránt. „Törvénytelen“ gyermeket említünk, mert a T. is ezt a kifejezést használja, hiven a kétségtelenül inkább elterjedt szólásmódhoz. Nem lehet azonban kitérnünk, annak a már többször hangoztatott nézetnek helyeslése előtt, hogy e kitétel „törvénytelen“ már magában véve is megelégedő, s ha a T. egyrészről a leány anyákat is „természetes“ és nem „törvénytelen“ anyáknak nevezi, s ha szabályozásának egyik bevallott elve, az a felfogás, melyet már az optkv. 162. §-a is kiemel, hogy t. i. „a házasságon kívüli születés a gyermeknek sem polgári becsületében, sem előmenetelében rövidséget nem okozhat:“ úgy méltányosabb volna a „törvénytelen“ kifejezés helyett mindenütt a „természetes“ vagy „házasságon kívüli“ kifejezésekkel operálni.<sup>1)</sup>

<sup>1)</sup> Igy pld. Dr. Könyg Vilmos „A törvénytelen gyermekek jogviszonyai“ cz. cikkében (Jogtud. Közl. 1901. évi 9. szám)



Ha már most — mint említők, a legparányibb törvényes intézkedésnek is, mely a mai jognak ez anyagot illetőleg tétel szabályt alig ismerő álláspontján módosít, reformál in favorem vagy in pejus — meg van a maga nagy jelentősége: nem szorul indokolásra, hogy a T. családjoga II. részének ez a fejezete, mely az egész anyagnak egységes szabályozását nyújtja, egyike a legfigyelemreméltóbb codificationalis munkálatoknak jó idő óta. A magánjog minden része érintkezik ugyan a sociológiával, — de ez az érintkezés egyfelől a társadalom és a morál, másfelől a család mint jogintézmény s a hagyományos jogi kategorizálás között az egész magánjog terén legjellegzetesebben itt jut kifejezésre.

A T. a törvénytelen gyermek jogviszonyait a 343—360. §§-okban, tehát összesen 18 szakaszban tárgyalja végig, melyek közül a voltaképi status kérdéseket 4, a tartási kötelezettségeket 11, az anya jogállását 2 és az eljárás némely kérdését szintén 2 szakasz tárgyalja. Természetes azonban, hogy mind a 18 szakasz az egymásra vonatkozások révén szerves egységet adjon a törvénytelen gyermek s a természetes anya összes jogviszonyainak. Ebből az áttekintésből látszik, hogy a T. általában véve lelkiismeretes gondossággal és terjedelmesen tárgyalta végig anyagát és bár nagy és súlyos kifogásokat emelhetünk egyes intézkedéseivel szemben, egészben tisztelettel kell elismernünk, hogy ennek a kényes természetű és gyakorlatunkban annyira határozatlanul szabályozott viszonykörnek a T. intézményi jellegét praecis tételekkel megállapította s tiszta, világos utakat jelölt ki a jogalkalmazás számára. Ezt pedig nagy érdemül fogja felróvni mindenki, a ki valaha beletévedve jogunknak e pontban különösen is zavaros utvesztőjébe, kereste, hogy mi jog illeti meg a hivatalos tanusítványokkal nem dicsekedhető szerelem szerencsétlen szülöttjét.

Egyébként a törvénytelen gyermekek joghelyzetének nálunk már meglehetősen irodalma van.<sup>1)</sup> Sőt a T. idevágó intézkedéseit

<sup>1)</sup> Dr. Márkus Dezső „A házasságon kívül született gyermek joga.“ Magy. jogászegyleti ért. XV. k. 4 f. Bpest. 1898. „A házasságon kívül született gyermek joga“ Grill-féle Jogi könyvtár IV. k. Bpest. 1899. Dr. Wellisz Vilmos: »A törvénytelen gyermekek joga a m. ptkv. tervezete szerint. Budapest, 1901. Dr. Doleschall Alfréd. „A házasságon kívül született gyermekek jogi állása“ Bpest, 1891. — „A törvénytelen gyermekek jogi állása“ Bpest, 1901. — Továbbá Wellisz, Moskovitz, Farkas Ödön, Kocsán János, König Vilmos, stb. cikkei a szaklapokban.



is, talán legtöbbet tették az időközben megjelent czikkek és tanulmányok vitatás tárgyává. Ezek a körülmények felmentenek az alól, hogy T.-ünk tételeinek vizsgálatát rövid vázolásával bizonyos ált. jog-erkölcs elméleteknek s a kérdés társadalmi jelentőségének fölfejtésével vezessük be.<sup>1)</sup>

Az egyes concret intézkedések kapesán amugy is tág tere nyílik az oly megjegyzések megtételének, melyek arra utalnak, hogy a fejtegetett jogszabály a társadalmi élet legelevenébe vág bele. Egyébként is inkább a természetes anya joghelyzetét kívánjuk a T. intézkedései nyomán kidomborítani, a mennyiben az a törvényes anya jogállásával kirívó ellentétbe kerül.

### Régi jog.

Ha régebbi magánjogunkra tekintünk, a törvénytelen gyermek jogállására az az egyébként minden külföldi jogban is érvényesülő felfogás volt irányadó: hogy bűnben fogantatott és így a szülők vétkeért az erkölcsi rend érdekében lakolnia kell. Magának a féltve őrzött magasabb morálnak ugyan diszére ez a felfogás sehoggy sem vált — ennek ellenére a törvénytelen gyermek joghelyzetét ma sem jellemezhetjük másképp, s így a különbség, melyet a humanizmus a mult jogával szemben kivivott, nem több, mint hogy a törvénytelen gyermek szülői vétkeért manapság talán kevésbbé szigoruan lakol; de tény, hogy lakol. A T. is megmaradt ez elvi állásponton, de azzal a tiszteletre méltó szándékkal, hogy az alkotandó magánjogi codex elbánása a törvénytelen gyermekkel szemben a jelenleginél méltányosabb legyen. Intézkedéseinek rövid áttekintése a következőkben adható:

<sup>1)</sup> A házasságon kívüli születés socialis-politikai jelentőségét leginkább azok az adatok illusztrálhatják, melyeket az utolsó évtizedekről a „Magy. statisztikai Évkönyv“ VII-ik (1899. évi) évfolyama közöl. (21. lapon) — E szerint Horvát Szlavon országokon kívül a szorosabb értelemben vett magyar területen 1881—1890. években átlag, házasságon kívül

élve született 53,034,	(összes születések 8.33%-a)
halva „ 1,661	( „ halva szülöttek 13.97%-a)

1891—1895. években átlag, házasságon kívül

élve született 57,417 (8.86%)	halva 1937 (13.10%)
1896. évben élve született 57,397 (8.86%)	halva 2054 (12.70%)
1897. „ „ 60,642 (9.31%)	„ 2001 (13.14%)
1898. „ „ 56,341 (9.17%)	„ 1722 (12.46%)
1899. „ „ 60,268 (9.35%)	„ 1852 (13.39%)



### A ptkv. tervezetének alapintézkedései.

A házasságon kívüli nemzés a természetes atya és természetes gyermek között nem létesít rokonsági kapcsolatot, s így a természetes gyermeknek csak anyja és anyai rokonsága van, atyja és atyai rokonsága ellenben nincs. Az anya és természetes gyermeke között a viszony teljesen egyező azzal a viszonynyal, mely a törv. anya és törvényes gyermek között áll fenn az atya elhalálozása esetén.

Módosul a természetes gyermek helyzete a term. atyával szemben, ha ez őt „elismerte“, mikor is nem viseli többé az anya, hanem az atya nevét, továbbá anyja halála, vagy szülői joga korlátozása esetén a felette való szülői jogok gyakorlása is az elismerő term. atyára száll át.

A törvénytelen gyermek tartására annak 16 éves koráig elsősorban a term. atya van kötelezve s ez a tartási kötelezettség átháramlik az atya örököseire is. A tartás egyszersmindenkorra — a gyámhatósági jóváhagyás feltétele mellett — megváltható.

A T. e. vázolt rendezésében — melylyel az alant következőkben részletesen is foglalkozunk — három lényeges újítás foglaltatik. Új alapon és terjedelemben történt egészen a törvénytelen gyermek tartásának szabályozása, nemkülönben az atya „elismerése“ is, a mennyiben ehhez a mai jog „elismerése“-től eltérően messzemenő következmények fűzettek. Lényeges újítás továbbá, hogy a törvénytelen gyermeknek rokonságát az anya rokonaival szemben is megállapította, miről a tartásnál még részletesebben lesz szó.

### A törvénytelen gyermek családi állása. (343—345. §§.)

Megmaradt tehát változatlanul az a tétel, hogy a törvénytelen gyermek csak anyjának rokona — (ép úgy, mint ha törvényes származású volna) — s hogy ehhez képest anyjának családnevét viseli (343—344. §§.) (Raoul de la Grasserie-féle „hérédité onomastique féminine.“) Az e részben képzelhető az a legradicálisabb megoldás, hogy t. i. a természetes gyermek atyjának éppen úgy rokona, mint anyjának: mindaddig, míg a házasság és család intézménye fennáll s a társadalmi rend alapkövét képezi, gondolatnak is lehetetlen, mert a törvényes és



nem törvényes gyermekeket a családi állás szempontjából teljesen egyenlősíteni.

Az indokolás inkább az ellen védekezik, hogy a természetes gyermek és anyja, illetőleg ennek családja között megállapított rokonságért szemrehányás ne érhesse. És itt érvényesíti mindazokat a szempontokat, melyeket a méltányosság s mai társadalmunk számos s a házasságon kívüli születéseket bebizonyíthatólag előmozdító intézménye, — (mint pld. a papi nőtlenség) szolgáltatnak, — jóllehet tanácsosabb lett volna mindezeket hallgatással mellőznie azért, mert azok az érvek és szempontok ugyanoly nyomatékkaal használhatók fel magával a T-tel szemben is, a hol a T. a törvénytelen gyermeket az atya családjából rekeszti ki. Az, anya és természetes gyermeke s az anya családja közötti feltétlenül elismerendő rokonságnak egyetlen érve van, de ez egyuttal megdönthetetlen. A rokonsági viszony t. i. a vérközösségen alapszik; — s mellékes egészen, hogy a jog alkalmaz-e közbeesőleg oly közvetítő intézményeket, mint a házasság, melyek a vérközösségen alapuló rokonságot egyuttal mindjárt jogi formába is öltöztetik. A vérközösség fenn vagy fenn nem forgásának a nemzés és a szülés ténye a külső tanúságai. A nemzés maga, bár ép oly megfogható, s külsőleg elhatárolt cselekvények közvetítésével történik, mint a szülés, még sem annyira bizonyos, s ez az oka, hogy a nemző atyát kétséget kizárólag megállapítani soha sem lehet. Ellenben „mater semper certa est;” s nem képzelhető jogi rendezés, mely a szülés tényével szemben a természetes gyermeknek anyjával való vérközösségét és így rokonságát eltagadhatná. Ilyesmi egyedül az angol jog barbár felfogásában fordulhat elő csak, mely szerint a törvénytelen gyermek a szó szoros értelmében „filius nullius.” Különben is a családjogban nincs helyén mindent a sokszor kificzamodott jogi formák keretébe szorítani, hanem inkább követni kell a dolgok természetes rendjét. Mivel pedig az egész családjog tele van oly viszonyokkal, melyek főrészből a természet rendjének, s csak másodsorban köszönik létüket a magánakaratnak: a józan ész követelményével volna ellentétben azt mondani, hogy a természetes gyermek anyjának nem rokona, mikor nyilvánvaló, hogy az őt hosszas időn át méhében hordozta s fájdalmak között szülte a világra.

A mi tehát a T-nek a törvénytelen gyermekek családi állá-



sára vonatkozóan efogadott azt a tételt illeti, hogy rájuk nézve a születés ténye csak anyjuk irányában állapít meg rokonságot: a társadalmi élet mai rendjéhez képest, mely nem a szabad szerelem alapján, hanem a család intézményén épült fel, csak helyeselhető. Egyébként mai jogunk is így tanítja.

Kapcsolatos az éppen mondottakkal a T. 345. §-a. Amennyiben t. i. a természetes gyermek csakis anyjának rokona, a közöttük fenforgó viszony sem lehet más, mint a mi a törvényes gyermek és anyja között fennáll az esetben, mikor az atya már nem él. Mai jogunk (1877: XX. t. cz. 22. §.) is minden megszorítás nélkül a természetes anyjának adja gyermeke felett a szülői jogokat. Mivel pedig a 24-ik életévét még be nem töltött „leány-anya“ maga is kiskoru, a T. szóban forgó §-ának 2-ik mondata a 279. §. rendelkezését megfelelően alkalmazva a gyermek feletti szülői jogokat meghagyja ugyan nála (gondozás, nevelés, fenytés stb.). a törvényes képviselőt, vagyonekezelés és haszonélvezet jogát ellenben a gyámra bizza, ki a gyermek személyére nézve is fel van ruházva az ellenőrző gyámok jogaival. Ez utolsó tételt a törvénytelen gyermekeknek tapasztalatszerű gyakori elhanyagoltatása indokolja. A 345. §. egyébként elsősorban a természetes anya joghelyzetére nézve bir nagyobb jelentőséggel, s így később még visszatérünk rája.

A természetes gyermek családi állására vonatkozóan a T. álláspontjától sokban eltérő nézetek jutottak az irodalomban kifejezésre. S mert e nézetek közül nem egy éppen a codificationalis munkálatokra való utalással nyilvánított: helyén való egy pár szóval ezekre a nézetekre is kitérnünk.

#### Márkus javaslata.

A legradicálisabb ezek közül *Márkus* Dezső javaslata, melyet a Magy. Jogászegylet egyik felolvasó estéjén terjesztett elő.<sup>1)</sup> E szerint, ha valakinek apasága jogerős ítélettel avagy az atyának hitelt érdemlő alakban történt elismerése által megállapított, ugyszintén, ha a férfi az anya ellen elkövetett szemérem elleni bűncselekvény miatt jogerősen elítéltetett; a házasságon kívül született gyermek atyjával és ennek összes rokonságával szemben törvényes gyermeknek tekintendő és a

<sup>1)</sup> (Lsd. *Márkus*, id. cz. ért. 35. lapján.)



törvényes gyermekek számára biztosított összes családi és öröklési jogokat élvezi.

*Márkus* javaslata annyiban egyezik a T. álláspontjával, hogy elvileg a törvénytelen gyermeket atyja rokonságából kizárja, — és eltér a T-től abban, hogy bizonyos kivételes esetekben az atya és természetes gyermeke közötti rokonságot megállapítandónak tartja.

Ez esetek elsője: ha az apaság a tartási perben bírói ítélettel jogerősen megállapított. A törvénytelen gyermeket a törvényessel ilyenkor egyenjogusítani összeütközésbe kerül azzal az eminens állami és társadalmi érdekkal, mely a monogam házasságnak lehető teljes védelmében fekszik. A házasság egyik legfőbb célja semmisülne meg a törvényes és törvénytelen gyermekek egyenjogusításával, mindott, hol az apaság ítéletileg megállapított. Ez ellenvetéseket *Márkus* nagy erővel s a plausibilitás minden eszközével czáfolja: szellemes érvelése azonban javaslatáról kielégítően meggyőzni még sem tud. Mert bár bizonyos, hogy a társadalom a természetes anya gyermekének kedvéért a tisztcsaládanyát s az erényes hitvest nem fogja kisebb tiszteletben részesíteni, s így a törvénytelen gyermeknek az atya családi kötelékébe való jogi felvétele a törvényes hitves társadalmi helyzetére hátrányos nem lehet; az is bizonyos, hogy a családi életet sem fogja a javasolt rendezés feltétlenül feldoln, hisz a monogam házasság érdeke szempontjából sokkal veszélyesebbek a házasságtörés, szemérem elleni bűncselekmények, fajtalanság, csábítás stb. okából megindított és lejártatott igazi botránypercek, melyeknek száma éppen nem csekély stb. Mindazáltal a *Márkus*-féle javaslatban nem is a tisztcsaládanya, sem a családi élet boldogsága nem érintetik, hanem maga a házasság intézménye. Már az a tény, hogy a törvénytelen gyermek egyenjogusítása a szóban forgó esetben, ítélet útján történék, mindazoknak ellenkezése daczára, kik az egyenjogusítással legközelebb érintetnek, arra utal, hogy az ítélet kényszerhelyzetet terem, mely a házasságon nyugvó családi összekötetésnek ad oly kiterjedést, melyet maga a házasság intézménye, tehát a — *causa efficiens* — nem fedez. Az egész rendezésnek büntetés jellege volna, jóllehet a házasságonkívüli nemzés tényében a büntetendő cselekvénynek semmi eleme sincs meg, s így a míg a közfelfogás e részben meg nem változik önmagától, a czélzott rendezésnek mi támpontja sincs.



A javaslat első pontját tehát elfogadhatónak nem tartjuk. Más a helyzet akkor, ha a természetes gyermek születését szemérem elleni büntettnak köszöni. Itt legalább megvolna az alap a bűnben fogant gyermek egyenjogusítására, habár bizzar gondolatnak látszik egy oly viszony bírói megállapításával büntetni az atyát, mely viszony a törvényes gyermek és atyja között áll fenn. Ez esetben sem volnánk hajlandók, Márkus javaslatát elfogadni. Ellenben sokkal helyesebb az a gondolat, hogy az atya elismerésének oly hatály tulajdoníttassék, mely a házasságon kívüli gyermeket egyenesen törvényessé teszi. A javaslat e 3-ik pontja azonban a T. 346. §-ában szabályozott atyai elismerés vizsgálatához fűződik.

### Doleschall javaslata.

Márkus javaslatainál kevésbbé radicális Dr. *Doleschall*<sup>1)</sup> Szerinte általános elvként volna kimondandó, hogy a törvényes és törvénytelen gyermekek jogi állása ugyanaz, s ez ált. elvi szabály alól csak ott lehet kivételt tenni, a hol a törvényes házasságon alapuló családiság legitim elve vagy az uralkodó társadalmi rend alapjai forognának veszélyben.

E kivételnek hozzáadásával természetesen az egész javaslat értéke a semmire reducálódik — s üres frázis marad. Egyébként a javaslat további pontjai a törvénytelen gyermeket az anyja családjába utalják (ez is ellentétes a fenti „elv“-vel) s a következő zavaros kategorizálást állítják fel: A gyermek, mely a nőn elkövetett erőszak folytán, született kizárólag atyjával, az egyik félnek megtevesztése következtében nem létező vagy alakilag semmis házasságból származó gyermekek pedig kizárólag a megtevesztővel szemben helyeztessenek jogi viszonylatba; a mindkét fél hibájából anyagilag érvénytelen házasságból származó gyermekek mindkét szülővel szemben minden tekintetben a törvényes gyermekek jogi állásába helyezendők.

Az nem tiszta e javaslatban, hogy mit ért voltakép szerzőjük a „jogviszonylatba helyezés“ alatt, tekintettel fent ismertetett ált. alapelvére, s a gyermeknek a term. anya családjába való utalására. Jogi viszonylat az is, ha a gyermek a tartás tekintetében kerül szembe valamelyik szülőjével, a javaslat

<sup>1)</sup> V. ö. Dr. *Doleschall* Alfréd id. értekezéseit.



legutolsó pontja azonban már inkább arra enged következtetni, hogy a „jogi viszonylatba helyezés“ a törvénytelen és törvényes gyermek egyenjogusítását vagy az egyenjogusításnak valamely kisebb mértékét jelenti.

Álláspontunk — melyet egyébként már jeleztünk is — a törvénytelen gyermek családi állásával szemben az, hogy vagy radicalis álláspontra helyezkedve a teljes egyenjoguságot törvényes és nem törvényes szülöttek között kimondjuk, vagy megmaradunk a mai jog mellett. Előbbi esetben a „törvényes házasságon alapuló családiság legitim elvé“-t a megállapított egyenjogusítás egyes kihatásainak mérséklésével érvényesíthetjük — utóbbi esetben pedig — kizárva maradván a természetes gyermek atyjának rokonságából — a mellékintézmények, t. i. az elismerés, törvényesítés, az anya jogállása stb. keretén belől igyekszünk a socialis és humanitarius követelményeket a gyermek érdekében kielégíteni. Az első megoldás valószínűleg a késő jövő jogalkotásának s a socialismus diadalának álláspontja, a társadalmi felfogásnak azonban még jó ideig inkább a T. álláspontja a megfelelőbb. Mind Márkus, mind Doleschall javaslatai toldozgatás jellegével bírnak, azokban a kérdésekben azonban, melyeknél nem pusztán jogi, de elsősorban socialis szempontok a mérvadók: indokoltabb a tiszta, határozott elvi alapon való szabályozás.

### **Törvényesítés; elismerés; örökbefogadás.**

A törvénytelen gyermek családi állására vonatkozó §§-ok ismertetése vezet el ahhoz a további kérdéshez, hogy a T. miféle segéd intézmények útján igyekezett mérsékelni azt a jogi állapotot, mely szerint a természetes gyermek atyja családjában idegen, s mely jogállapotot jelen viszonyaink között ha helyeslendő is, de kétségekivül meglehetősen rideg.

Mai jogunk három féle módon iparkodik a házasságon kívül született gyermek jogi helyzetét javítani. Ezek: a törvényesítés, az elismerés és az örökbefogadás. A T. valamennyit ismeri, a mai jog szabályozásától azonban sokban eltér.

Igy mindenekelőtt rendes intézményképpen szabályozza a T. a törvénytelen gyermeknek királyi kegyelemből való törvényesítését. (204. §.) E törvényesítés anyagi feltétele, hogy az atya a gyermeket közokiratban elismerje és törvényesítés iránti



szándékát kijelentse, mert a T. szerint az apaság pusztá elismerésének egyebek a következményei. (205. §.)

Korlátozva van a törvényesítés annyiban, hogy ha a term. szülők között a gyermek fogantatásakor a házassági törvény 11. §-a a/. b/. és d/. pontjában felemlített bontó akadályok valamelyike (egyenes águ vérrokonság, első ízben való oldalági rokonság, egyenes ágbeli sógorság) fenforgott; a gyermek nem törvényesíthető. (204. §.) További korlátozások vannak felállítva a természetes anya és a törvényesítő apa felesége beleegyezésének megkövetelésében (208. §.) eltekintve itt attól az önként értetődő feltételtől, hogy magának a törvényesítendő gyermeknek, illetőleg, ha még 14 éven alul van, törvényes képviselője gyámhatóságilag jóváhagyott beleegyezésének is fenn kell forognia. (207. §.) Lényeges korlátozása végül a törvényesítésnek a 212. §., mely szerint „halála után a gyermek nem törvényesíthető akkor sem, ha ivadéakai vannak.“ A törvényesítés eljárási kérdései közül e helyütt még csak a 213. §. azon rendelkezése bír nagyobb érdekl, hogy az atya halála után, az atyának közokiratba foglalt felhatalmazása alapján, vagy ha az atya az elismerést és törvényesítési szándékát végrendeletbe foglalta volt: törvényesítettése iránt maga a gyermek is folyamodhatik.

Mindenesetre nagy haladásnak kell a T. most ismertetett §§-ait tekintenünk; az intézkedések ellen azonban méltányossági szempontból nem egy kifogást lehet emelni. Kiküszöbölendő volna elsősorban is a kir. kegyelemből való törvényesítésnek az a megszorítása, mely a törvényesítő atya feleségének szükségkép kikérendő beleegyezésében jut kifejezésre. Ha e beleegyezésnek célja az, hogy a törv. feleséget védje ugy felesleges, mert a feleség befolyása az elképzelhető esetekben kivétel nélkül érvényesülne a 208. §. biztosítása nélkül is. Az atya, ki természetes gyermekét törvényesíteni akarja, s az utólagos házassággal való törvényesítést talán ép azért nem veheti igénybe, mert már törv. házasságban él — de ettől eltekintve — mindannyiszor hibáját akarja jóvá tenni a gyerekekkel szemben, a ki iránt esetleg valóságos atyai szeretetet és érzelmeket táplál. A feleség indokolatlan csökönyössége már most megghiusíthatná, hogy az atya legtermészetesebb kötelességének eleget tehessen.

Az indokolás érvül azt a helyzetet hozza fel, a melybe a



hitvestárs juthat oly törvénytelen gyermeknek törvényesítése folytán, mely gyermek férjének házasságtöréséből származott. Nem tagadható, hogy ez érv éppen ninesen levegőből véve; — ám arra kell figyelemmel lennünk, hogy a törvénytelen születés nincs mindig az atya házasságtörésével kapcsolatban. Ez az eseteknek csak egy részét teszi ki. Viszont pedig a törvényesítés intézményi célja kizárólag a törvénytelen gyermek érdekének szolgál, s nem arra van hivatva, hogy a természetes atya feleségét védje. Ha az ily korlátozásokat, mint a milyen a T. 208. §-áé nem restringáljuk, könnyen az elvek „nesze semmi fogd meg jól“ birodalmába szoritjuk le azon üdvös intézkedések gyakorlati értékét, melyekben a T. humanismusa a mai joggal szemben győzedelmeskedett.

Kifogásunk van továbbá a T. 212. §-a ellen is. Az a rendelkezés, hogy az elhalt törvénytelen gyermeket, még ha ivadéka is volnának, utólagosan törvényesíteni nem lehet: indokolatlanul rideg és méltánytalan. Az utólagos házassággal való törvényesítés kihat a korábban elhalt törvénytelen gyermek ivadékaire is, míg a kir. kegyelemmel való törvényesítésnek e visszaható erejét a T. nem ismeri el. Két egy és ugyanazon célú, s egymást kiegészíteni hivatott intézmény között ezt a különbséget megállapítani a legegyszerűbb következetességgel is merev ellenmondásban van. A T. indokolása egyfelől gyakorlati bonyodalmakra hivatkozik, melyek a családi viszonyokban egy ily utólagos törvényesítés bekövetkeztekor előállhatnak. Másfelől meg úgy érvel, hogy az egész intézmény célja az atya és gyermek közti személyes viszony és összeköttetés létesítése.

Ha helyeseknek fogadjuk el ez érveket, akkor sem indoklják azok a 212. §. rendelkezését, mert hiszen az utólagos házassággal való törvényesítés intézményi célja ugyanaz, a gyakorlati bonyodalmak ott is előfordulhatnak, mégis a T. szeme e körülményeken ott fenn nem akadt. De a felhozott két indokban belső igazság sincs. Egyszer nincs, mert a törvényesítés a maga egész terjedelmében az atya önkényétől függ. Ha az apa, elhunyt természetes gyermekének ivadékaival akár vönzalmát, akár lelkiismeretének szavát követve személyes összeköttetést kíván létesíteni a törvényesítés előidézte jogi kapcsolattal: miért legyen ettől eltiltva. Ha az atya szeretettel viseltetett természetes gyermeke iránt: a természet örök tör-



vénye, hogy e szeretetnek annak ivadékaival szemben fokozottabbnak kell lennie. Ha pedig e vonzalom az atyában nem volt meg: akkor egyáltalában nem gondol a törvényesítéssel, s esze ágában sem lesz a gyermek ivadékaival is törődni. Ily esetben a gyermek halála az atyára nézve megkönnyebbülés számba megy. Nincs igaza a T. indokának másodszor azért, mert a törvényesítő atya az utólagos törvényesítéssel járó családi bonyodalmakat legjobban látja, s mindenesetre számol azokkal jó eleve, ha törvényesítési szándéka van.

A 212. §. tartalma pedig végül egészben „an und für sich” már méltatlan még a T. álláspontjából is.

Hogy azonban a király kegyelméből való törvényesítés mennyit és hogyan javít a törvénytelen gyermek helyzetén: azt a törvényesítés joghatálya szabja meg. A T. e részben úgy intézkedik, hogy a gyermek és anyai rokonai közötti viszonyt a törvényesítés — a törvényben meghatározott esetek kivételével<sup>1)</sup> — nem érinti (218. §.) s a gyermek „a törvényesítés következtében a kir. elhatározás keltétől fogva *törvényes* gyermek lesz.” (216. §.) A törvényesítés joghatálya kiterjed a törvényesített gyermek ivadékaira is, (217. §.) ellenben az atya rokonaira — nem. Sógorság sem támad a gyermek és az atyának felesége, valamint az atya és a gyermek házastársa között.<sup>2)</sup>

Ismét visszatérünk az utólagos házasság általi törvényesítés analogiájára. Ott az atyai rokonok s a törvényesített gyermek között a rokon kapcsolat létesül. Hát itt ugyan miért nem? Az indokolás szerint azért nem, mert a rokonság alapja a törvényes házasságból való leszármazás. Ha a jogi kategóriákhoz szorosan ragaszkodunk: igaza van a Tervezetnek; ámde akkor a törvényesítés egész intézménye is törlendő volna, mert a házasságból származás ténye az atya és gyermek közti rokonság megállapításánál éppen úgy hiányzik. Helyesebb tehát ennél az amugy is érzelmi motívumokból táplálkozó intézmény-

<sup>1)</sup> Megszünteti t. i. a törvényesítés a természetes anyának a gyermek személye feletti jogait, s a tartási kötelesség tekintetében kötelezve elsősorban az atya lesz. (219—220. §.)

<sup>2)</sup> A 217. §. 2-ik mondata szó szerint így hangzik: „Sógorság nem támad a gyermek és az atyának felesége, valamint az atya és a *gyermek felesége* közt.” Helytelen a szöveg, mert a törvényesített gyermek nem szűkséggéppen *fiú*, s így a 2-ik mondat 2-ik fele így volna átszövegezendő: „valamint az *„atya és a gyermek házastársa* közt.”



nél a rokonság materialis alapjára a véroközösségre helyezkedni, s akkor az atya rokonai és a természetes gyermek közötti kapcsolat megvan.

Az sem helyeselhető, hogy a T. a törvényesített gyermek és atyjának házastársa, vagy megfordítva az atya és a törvényesített gyermek házastársa közt sógorságot nem állapít meg. A sógorságnak jogi hatálya csak a házasságkötésnél van — a mennyiben az egyeneságbeli sógorság bontó akadályt képez. S nem sértené-e erkölcsi érzékünket egy oly házasság, mely az atya és törvényesített fia volt felesége közt vagy a gyermek és törvényesítő atyjának volt felesége közt köttetnék? A T. féltve őrzi mindenütt az erkölcsöket; az erkölcs nevében adja meg a hitvestársnak a jogot, hogy a férj házasságon kívül született gyermekének törvényesítése ellen tiltakozzék; — az erkölcs nevében áll a forma nélküli szerelem gyümölcse kívül a társadalom bensőségeiből körein, s huzódik meg még a T. aránylag humanus szabályozása szerint is a társadalmi érdek-sphérák központjaitól jó távol a társadalmunkivüliség közelében stb. Miért hallgattatta el a T. hát ép e pontban oly élénk erkölcsi érzékét? Az indoklás erre nem ad feleletet. •

A T. második intézménye, mely a törvénytelen gyermek helyzetén javítani igyekszik: az atya elismerése. Mai jogunkban is szerepel az „elismerés,” habár vajmi kevés megfogható tartalommal, mert az 1894: XXXIII. t. cz. 41. §-a értelmében — hol arról szó van — a természetes atya elismerésének az anyakönyvbe való bejegyzése csupán mint az utólagos házasság feljegyzésének s ezzel az utólagos házasságkötéssel való törvényesítés nyilvántartásának előfeltétele szerepel. A gyermekek vallásáról szóló 1894: XXXII. t. cz. is említ 5. §-ában az elismerésről annyit, hogy az atya által elismert fiúnak atyja vallását kell követnie.

A T. ez intézmény jelentőségét némileg kidomborította. A 346. §. szerint t. i. „ha a törvénytelen gyermek természetes atyja az anyakönyvvezető előtt személyesen, vagy közokiratban elismerte a gyermeket, neki családneve viselését az anya beleegyezésével megengedte és ez a születési anyakönyvbe bejegyeztetett: a gyermek az anya családneve helyett az atya családnevét viseli.”

További következményeket is fűz azonban a T. az elismeréshez. Ugyanis, ha a természetes anya elhalt, vagy a gyám-



hatóság az anyának a gyermek személyére vonatkozó szülői jogát korlátozta, felfüggesztette vagy megszüntette s ha ugyanekkor a gyermeket az atya — ki őt elismerte — nevelni s tartani akarja: úgy a gyermek személyére vonatkozó szülői jog az anya helyett a kiskorú gyermek anyai rokonainak és gyámjának mellőzésével a természetes atyára száll át. Ily esetben a természetes atyának a gyámság viselésre is — az anyától végrendeletileg nevezett gyám és az anyai nagyszülők után — elsőbbsége van a többi rokonokkal szemben. (347. §.)

A vázolt keretekben szabályozott *elismerés* természete szerint egészen az atya önkényén nyugszik. Amennyiben azonban az atya — nem lévén minden atyai érzések nélkül — elismeri gyermekét, a törvénytelen gyermekre nézve ebből egyetlen pozitív eredmény áll elő csak, hogy t. i. anyja neve helyett az atyjáét viselheti. Bizonyos, hogy ez is egy socialis olajcsepp a T.-ben, habár nem sokat ér, mert az egyszerű névesere biztosíthat ugyan esetek szerint némi társadalmi előnyt a törvénytelen gyermeknek; sorsán azonban egészben véve nem igen lendít, ha csak örökösödési igények az elismeréshez nem kötöttek.

Az elismerés intézményének kérdését meglehetne oldani úgy, hogy a természetes apaság elismerésének ipso facto a gyermek törvényessége legyen a következménye. Ez megfelel a fentiekben ismertetett Márkus-féle javaslatnak. Ez esetben azonban a király kegyelméből való törvényesítés egész intézményét jogrendszerünkben mint feleslegest ki kellene küszöbölni. Nem volna értelme fentartani egy nehézkes szervezetű intézményt, mikor annak joghatálya az anyakönyvvezető előtti egyszerű elismerő nyilatkozattal is elérhető. E rendezés azonban nagyon is a jövő zenéje.

Ha tehát maradnia kell: úgy az elismerés tartalmát és hatályát erősíteni kellene, mert az így velő és gerincztelen. A Teleszki-féle tervezet némi öröklési jogokat kívánt az elismert törvénytelen gyermeknek biztosítani s a codificatio helyes irányát tagadhatatlanul jobban eltalálta, mint a T. 346. §-a, melyet így a miként van, egész nyugodtan mellőzni is lehetett volna.

Az elismerésnek a 347. §-ban tárgyalt következményei, szintén meglehetősen üresek. Ahhoz, hogy az elismerő atyával a gyermek legalább a szülői jogok gyakorlása tekintetében



moraliter is közelebbi kapcsolatba jusson, — a §. kivételes jellegű eseteiben is megint az atya tetszése, ki nem erőszakolható akarata szükséges.

A T. szabályozta elismerésben tehát csöppet sem lehet honorálnunk magát az intézményt, legfeljebb a benne nyilvánuló jámbor szándékot.

Végül a törvénytelen gyermek siralmas helyzetén javíthat a természetes szülő — persze ha úgy akarja — az örökbefogadással. Részletekre ezuttal nem térünk ki s csak arra utalunk, hogy a T. itt, a mai joggal szemben nagy visszaesést mutat, mert nem engedi meg a törvénytelen gyermek örökbefogadását akkor, ha az atyának törvényes leszármazói is vannak. (221. §.)

#### Tartás. 348—355. §§.

S ezzel eljutottunk a T. 348—355. §§-ainak ismertetéséhez. A tartás kérdése mindenesetre az egész joganyagnak gerinczét képezi. S igaza van a T. indokolásának mikor kiemeli, hogy a törvénytelen gyermek védelme legprágnansabbul az atya eltartási kötelezettségében jut kifejezésre. Ehhez képest rendeli a T. 348. §-a: „A törvénytelen gyermeket természetes atyja eltartani köteles. Kötelezettsége megelőzi az anyáét és az anyai ágheli rokonét.” Nem szorul indokolásra, hogy a T. mikor a term. atya tartási kötelezettségét, mint a gyermek önálló természetű, személyes követelési jogát az anya és az anyai rokonok tartási kötelezettségét megelőzően codificálta a legtöbbet, legjelentősebbet mondotta ki összes intézkedései között, melyeket a törvénytelen gyermek jogállása tekintetében felállított. A 348. §. indokolását teljes mértékben magunkévá tesszük annál is inkább, mert a mai gyakorlat is mellettük szól, habár nem tagadható, hogy ez az indokolás meglehetősen szűkre van szabva. Holott is, míg oly származás nézetek nyernek az irodalomban kifejezést, melyek borzongva látják a törvénytelen gyermekek *„határtalan kedvezésben való részesítését (!) a törvényesekkel szemben“* (sic!)<sup>1)</sup> nem ártott volna talán közelebről és nagyobb részletességgel is megindokolni a tervezet 348. §-át,

<sup>1)</sup> Lsd. Ifj. Kocsán János, kisjenői albiró cikkét (elöl idézve) a „Jog,” 1901. évi 35. számában.



még ha annak tartalma a legpraecisebben is juttatja kifejezésre a mai társadalomnak e részben való felfogását. Elvégre sokan vannak, kiknek éppen socialis érzékük van megbénulva.

A tartás mértékének megállapításával foglalkoznak a 349. és 350. §§-ok. Az első megadja a törvénytelen gyermeknek mindazt, eltartás czimén, a mi illő megélhetéséhez szükséges, és a mibe neveltetése és kiképeztetésének költségei kerülnek. A 350. §. közelebbi meghatározásához képest pedig a tartás összegének megállapítása az anya társadalmi állásához mérten történik, de a természetes atya vagyona és kereseti viszonyainak figyelembevételével.

Mindkét intézkedés alapos kifogások alá esik. A 349. §. azért, mert a legnagyobb mértékben határozatlan. Az „illő tartás” mértéke azért; mert nincs támpont, a mihez viszonyítva megállapítani lehetne; — a neveltetés és kiképeztetés költségei pedig esetek szerint igen is sokat foglalnak magukban, a megnyit a természetes atya még törvényes gyermekeinek sem tudna talán nyújtani. Ép ezért az „illő tartás” a gyakorlati alkalmazásban valószínűleg a legszükségesebb tartás niveaujára sülyedne le — a mint a mai jogban is van — ez azonban meg ismét nagyon kevés s az e részben brutalis angol jog egységes tarifájának nyomoruságára emlékeztet. A törvénytelen gyermeknek olyan tartásra van igénye, a melyet a tartásra kötelezett neki nyújtani tud. Az, hogy a tartás már most mire elegendő: a concret tények szabják meg, s lehet, hogy az tán még a létminimumot sem üti meg, lehet, hogy még a felsőbb kiképeztetés költségeit is fedezi.

A mondottakból kifolyólag az egész 349. §-t törölnők a T-ből. Teljesen elegendő a tartás mértéke tekintetében a 350. §. rendelkezése. Hogy a 350. §. intézkedései már most mind jók és méltányosak-e: ez már természetesen más kérdés.

Helyes a 350. §-ban annyi, hogy a tartás mértékét a szülő vagyoni és kereseti viszonyaihoz arányosítja. De helytelen, hogy a mai jogtól eltérőleg az anya és nem a természetes atya vagyoni és kereseti viszonyait vette irányadóul. Elvileg ellentmondó egy eltartásra irányuló kötelezettséget 3-ik személy körülményei alapján határozni meg, mely harmadik személy a tartásra éppen itt, hol a törvénytelen gyermek önálló személyes követéssel bír, saját jogon igényt nem formálhat. Kötelezve az atya van, a tartás mértéke tehát jogilag is csak az ő viszonyai szerint



szabható meg. Szegény sorsu atya kisméretű, gazdagabb atya tekintélyesebb tartást adhat. A törvényes gyermekek nevelése, kiképzése is az atya vagyoni viszonyaihoz képest alakul, s ez teljesen helyes is, mert rendesen az atya az, ki vagyoniilag erősebb. Miért legyen kivétel statualva a törvénytelen gyermekekre vonatkozólag, kiknek hasznos állampolgárokká való felnevelése a köznek nem kevésbbé fontos érdeke. A T. álláspontja tisztán és kizárólag a gazdag atyákat védi, jóllehet védelemre nem ezek, hanem inkább a szegény atyák szorulnak rája.

Méginkább nyilvánvaló a 350. §. igazságtalansága, ha az indokolást nézzük. Az indokolás nem tartja igazságosnak, hogy a tartás az atya vagyoni és kereseti viszonyaihoz mérten szabassék ki, mert csak a „szemérmetlen viselkedésű” anyát tartja szem előtt, ki a vele való közösülésre a gazdag apát elcsábította. Szegény, ártatlan gazdag apa, ki lépten-nyomon szemérmetlen fehér személyek bűnös csábításának vagy kitéve, bizony megérdemled, hogy a jogrend gyöngye együgyűségedet s a csábítás és tiltott nemi közösülés okozta lelki gyötrelmeidet legalább azzal honorálja, hogy a szerelem fatytyu hajtásáról anyagilag ne kelljen vagyonodhoz képest gondoskodnod! Nem akarjuk a T-et hasonló czélzatossággal vádolni, ám még ilyen gondolkodás mellett sem lett volna szabad erre az álláspontra jutnia. Ha félti az elcsábított férfit, s a „szemérmetlen viselkedésű” anyákat a dusabb tartásdíjtól megfosztja: jobb lett volna külön §-ban intézkedni a férfiúi ártatlanság törvényes védelméről. A 350. §. az esetek óriási többségében nagyon igazságtalan, mert köztudomásu, hogy a természetes anyák nagyobb része az alsó, ellenben a természetes atyák nagyobb hányada a felsőbb néposztályok köréből kerül ki. A bukott nők közül alig-alig akadhat olyan, ki gyermekére a busás tartásdíj reményében, „szemérmetlen viselkedéssel” iparkodott volna szert tenni. Ellenkezőleg, a bukott nők s a törvénytelen gyermekek legtöbbször kizárólag a kék és élvsóvár férfiakkal áldozatai.

A T. ugyan azt is mondja, hogy a tartásdíjnak az anya társadalmi állásához mérten, de „a természetes atya vagyoni és kereseti viszonyainak „figyelembevételével” kell kiszabtatnia. Ez a „figyelembevétel” a hasonló törvényes kifejezések ismert gyakorlati jelentőségéhez képest: semmit sem mond, sőt egyenesen ellenkezik is azzal az alaprendelkezéssel, hogy az anya társadalmi állása az irányadó.



A mondottak után helyesnek tartottuk volna, ha a T. mai jogunkat in pejus nem reformálja, s meghagyja a tartás mértékének meghatározója gyanánt az atya társadalmi és vagyoni állását. S a mennyiben megtörténhetnék, hogy a természetes anya vagyoni viszonyai jobbak: csak ebben az esetben kellene a tartásdíj mértékének az anya vagyoni állásához igazodnia.

Van azonban a T. 350. §-ában egy nagyon üdvös ujtás is, s ez az, hogy az atya a tartást a gyermek 16-ik életévéig tartozik fizetni. S a mennyiben a gyermek még e kor elérésével is rászorulna: az atya kötelezettsége a gyermek teljeskoruvá váltáig tart, ha csak a gyermek korábban szert nem tesz arra, hogy a maga erejéből megélhessen. A mai gyakorlat, mint tudjuk a tartásfizetést csak 12, illetőleg fiuknál a 14-ik életévig teszi kötelezővé s így e pontban a haladás szellemének hódolt a T., mit a legnagyobb elismeréssel kell kiemelnünk.

A 351—355. §§-ok a tartás fizetés részletkérdéseivel foglalkoznak. Lényeges e részben, hogy a gyermek szükségletei és a természetes atya anyagi viszonyai változásához képest a tartást utólag mérsékelni és emelni is lehet. Többre azonban a tartás soha sem rughat, mint a mennyivel az atya törvényes gyermekének is tartoznék. A tartás különben készpénzben és előleges részletekben fizetendő s követelhető a multa is. A tartásnak lejárat előtti megfizetése nem menti fel az atyát a tartás később való szolgáltatásának kötelezettsége alól. (351. §.)

E rendelkezésnek az az igen helyes czélzata van, hogy esetleges visszaélések kikerülésével a gyermeknek biztosítva legyen a maga eltartása éppen akkor, midőn tán legnagyobb szüksége van rája.

Ha az atya helyett a gyermeket más tartotta: a szolgáltatott tartást az atyától visszakövetelheti. Az anyáról, a ki ilyen követelési igénynyel fellép, az a vélelem, hogy a gyermeket addig ő tartotta el. (352. §.) E vélelem is helyes, mert kizárja annak lehetőségét, hogy egy és ugyanazon időre többen is kereshessék az atyán a szolgáltatott tartást.

Az eltartási kötelezettség átháramlik az atya örököseire, még akkor is, ha az atya a gyermek születése előtt elhal. A tartásjogosult gyermek t. i. a természetes atya halálával elveszti azt a forrást, melyből existenciájának talán egyetlen eszközét merítette, s így — a mint ezt mai gyakorlatunk is tartja —



igazságos és jogos, hogy az atya helyébe az örökösök lépjenek. A mi pedig az atya halálakor még meg sem született törvénytelen gyermek tartásának az örökösökre való átháramlását illeti: ez a szabály a méhmagzatokról a T-be is felvett ált. érvényű jogtételeknek következménye.

Joguk van azonban az örökösöknek arra, hogy a rájuk szállott tartási kötelezettséget egyszersmindenkorra megváltsák. A megváltás összege annyi, mint a törvényes gyermekek köteles része. Igaz ugyan, hogy e megváltást az örökösök mindannyiszor igénybe fogják venni, valahányszor az kevesebbet tesz ki, mint az évi tartás tőkéje, s ez kétségkívül nem felel meg a törvénytelen gyermek érdekeinek, de még a T. intentióinak sem. Ám a T-nek figyelemmel kellett lennie azokra az előfordulható esetekre, mikor az egész hagyaték annyira szerény, hogy az évi tartás tőkéje jóval felülmulja a törvényes gyermekek osztályrészét. Annyira pedig a jog a legnagyobb humanizmus mellett sem mehet, hogy a törvénytelen születést kifejezetten előnybe részesítse a törvényes felett. (353. §.)

A 354. §. rendelkezése — bár a tartás körébe vág — mégis inkább az anya, illetőleg a gyermeket eltartó 3-ik személy jogállását érinti, mert a törvénytelen gyermek halála esetén esetleges hátralékos tartásdíjak, s a gyermek eltemetésének költségeiről s ezek felhajtásáról ietézkezik.

Fontos a 355. §. rendelkezése. „A tartás mennyisége vagy a tartás megváltása tárgyában a atya és a gyermek között kötött egyezség csak gyámhatósági jóváhagyás esetében érvényes. A jövőbeli tartásról való ingyenes lemondás semmis.” Commentar e §-hoz nem szükséges; ismeri a benne foglalt intézkedéseket mai jogunk (1877: XX. t. cz. 113. §.) és gyakorlata is, s a mint az indokolás kiemeli az egyszersmindenkorra való tartásmegváltás gyakran a gyermek érdekében állhat. Esetleges visszaélések ellenében a gyámhatósági jóváhagyásban meg van a kellő garancia.



#### IV.

### A természetes anya jogállása.

A mint a törvénytelen gyermekek jogviszonyairól szóló fejezet ismertetésének bevezetésénél említve volt, a jog szabályozásának e körben mindig kettős hatása van. Minden törvényes intézkedés, mely a házasságon kívüli születés kérdésével foglalkozik, egyidejűleg érinti a törvénytelen gyermek és a természetes anya jogállását. Mégis a kettő összefüggése oly szoros, hogy jogtechnicalai szempontból sem tanácsos e jogviszonyok szabályozását különszakitanunk. Nem teszi a T. sem és így a 356—360. §§-ok, a 345., 347. és 354. §§-ok vonatkozásaival egyetemben „a törvénytelen gyermek jogviszonyai” közös czim alatt tárgyalják a természetes anyának jogállását.

Ez az éremnek a másik oldala.

A természetes anya joghelyzetének vizsgálatánál három szempont nyomul előtérbe. Először az a viszony, mely a természetes anya és a gyermek ; — másodszor, a természetes anya és a természetes apa között fennáll végül pedig a természetes apaság megállapításánál szereplő u. n. „exceptio plurium concurrentium” kérdése.

Már az előzőkben fejtegetve lőn a T. álláspontja indokaival egyetemben ama viszonyt illetőleg, mely a törvénytelen gyermeket és anyját, valamint az anyai rokonokat a törvényes rokonság kötelékében összefüzi. Láttuk ennek megfelelően, hogy a gyermek személye feletti szülői jogok és vagyonának kezelése, haszonélvezete, nemkülönben a törvényes képviselő a természetes anyát ép oly mértékben megilleti, mint a törvényes anyát törvényes gyermekei irányában akkor, ha az atya elhalálozott. E részben a jogegyenlőség a természetes és törvényes anyák között teljesen meg van valósítva. A természetes anya jogköre eképpen csak akkor esorbul, ha maga is még kiskoru. A törvényes anya tekintet nélkül élet-korára, mindig teljeskoru,



sőt a házasságkötéssel nyert ezen teljeskorúságát tudvalevőleg akkor sem veszti el, ha 24-ik életéve előtt özvegységre jut és így e pontban az ellentét a törvényes és törvénytelen anya között utóbbinak rovására nagyon kirívó.

Annál inkább, ha meggondoljuk, hogy a nőnek házasság általi nagykorúsága egyedül az eventualiter bekövetkező anyaság mint biológiailag fontos ténykörülményben leli magyarázatát. A házasságkötés — szokták mondani — a nő előtt egy új, és ismeretlen világot nyit meg, a nemi élet világát, melyet a társadalmi felfogás annak előtte óva rejtegetett előle. Csak-hogy mindezek szóról szóra illenek a leány-anyákra is. A házasságon kívüli elhálás és az anyaság élettanilag és physiologiailag rája nézve éppen olyan jelentős fordulat, mert hiszen sem a biologia, sem a physiologia nem törődnek azzal, hogy az államnak miféle jogintézményei vannak a nemi élet jogkövetkezményeinek szabályozására.

Ha tehát általában mégis helyesnek ismerjük el, hogy a kiskoru leány-anya gyermeke felett csak a személyre vonatkozó szülői jogokat gyakorolhassa, ellenben a törvényes képviselőt, vagyonkezelés ne őt, hanem mint a 345. §. rendeli, a gyámot illesse meg: annak indoka egyedül a törvénytelen gyermek érdekében fekszik. Társadalmunk a bukott nővel szemben ridegen bánik el s azt köréből a szó való értelmében kizárja. Nem élvezi a hitvestárs, és tisztos özvegyek iránt tanusított társadalmi respectust, szembe találja magát a természetes atya rosszindulatával, legtöbb esetben saját rokonai üldözösével is, s így alig van oly helyzetben, hogy gyermeke érdekeit — kiskorúságával járó tapasztalatlansága mellett — kellően képviselhesse. Hiszen sok esetben az anya akár szégyenérzete, akár a term. atya iránti vonzalma okán, még a tartás iránti követelését sem érvényesíti, s így legalább is addig, míg maga is kiskoru, szükség van gyámra, ki a gyermek érdekében önállóan is fellép-hessen.

Csorbul a természetes anya jogköre gyermeke felett akkor is, ha a gyámhatóság szülői jogát a 279. és 280. §§-ok esetében korlátozta, felfüggesztette vagy megszüntette. Az egyenlőség a törv. és term. anya között e részben megvan, mert a 279. és 280. §§-ok rendelkezései általános érvényűek. Ilyenkor a T. 347. §-a értelmében a törvénytelen gyermek gyámság alá kerül, ha pedig az atya a 346. §-hoz képest netalán elismerte



volna, a személye feletti szülői jogok az elismerő atyára hármlanak át.

Joga van a természetes anyának — föltéve, hogy jogai a részletezett esetek egyikében sem szenvedtek csorbulást — gyermeke számára végrendeletében gyámot nevezni (347. §.) tartási kötelezettsége pedig csak az atyáé után következik. (u. ott.)

A mi már most a természetes anyának a természetes atyához való viszonyát illeti, e viszony tartalma bizonyos és az atya ellen önálló jog alapján érvényesíthető követelési igényekben merül ki.

Nevezetesen: az atya köteles — a 356. §. szerint — az anyának a szülés költségét és a szülést követő hat hétre életfenntartásának költségét, esetleg a terhesség és szülés következtében felmerült egyéb kiadásait megtéríteni. Az anya a rendesnél nem nagyobb ilyenmü költségeket arravaló tekintet nélkül követelheti, hogy egyáltalában volt-e és ha igen, mennyi kiadása.

Üdvözljük a T.-et, mert e rendelkezésével ismét megtudta szabadítani magát a jogászkodástól s követte a humanizmus utmutatását. Valahányszor ugyanis a természetes anya oly követeléseiről van szó, a milyeneket a 356. §. immár biztosítani kíván részére, az a jogászi ellenvetés szokott felmerülni, hogy az anya ily tartalmu igényeinek jogilag konstruálható alapja nincs. A házasságon kívüli elhálás nem tiltott cselekvény, s ha az is volna „volenti non fit injuria“ — részes benne a nő ép úgy, mint a férfi. A T. tultette magát a jogi scrupulusokon s az emberiség álláspontjára helyezkedett. Az ujtás annál fontosabb, hogy a követelés jogalapjával, illetőleg annak hiányával e kérdésben mai joggyakorlatunk sem képes megküzdeni, s a szülés költségeinek valamint az ezzel kapcsolatban felmerült egyéb kiadásoknak megtérítését csak akkor mondja ki, ha csábítás vagy szemérem elleni büntett esete forgott fenn. De ilyenkor is csak annak feltételezése mellett, hogy az anya ténylegesen megtett kiadásait bebizonyítsa. A T. még ezen sokszor nehéz bizonyítás alól is felmenti a nőt.

Még tovább megy a megkezdett irányban a 357. §. Kártérítés iránti jogot ad a nőnek a teherbeejtővel szemben, ha a szülés kereset és munkaképtelenné tette; a jegyesnek pedig már a teherbeejtésért egyedül szintén megadja a kártérítési követelést a teherbeejtő jegyes ellen. A jegyes, a ki az eljegyzéstől alapos ok nélkül visszalépett, a házassági törv. 3. §-a



értelmében a kötendő házasság reményében tett kiadásokért azok értékéig tartozik kártérítéssel. Még inkább indokolt kártérítési kötelezettségét oly esetekre nézve is megállapítani, melyeknél a nő becsületében szenvedett pótolhatatlan kárt. Az elhagyott és teherbejuttatott jegyes kártérítési igénye benne van mai gyakorlatunkban is, mert hiszen a csábítást az elhagyó jegyes fél terhére mindig meg lehet állapítani; új azonban a 357. §. első bekezdésében foglalt rendelkezés, melynek indokai a 356. §. kapcsán elmondottakkal egybeesnek.

Az anyának a 356. és 357. §§-ok alapján támasztható követelései, melyek akkor is érvényesíthetők, ha a gyermek halva született vagy az atya halt meg a gyermek világra jötte előtt, a születéstől számított 3 év alatt évülnek el. (358. §.) A teherbejuttatott jegyes kártérítési követelésére a 3 éves elévülési határidő kifejezetten kiterjesztve nincs. Azt hisszük azonban, hogy ez inkább csak tollhiba s helyes magyarázattal a 3 évi elévülést a jegyes követelésére is alkalmazni kell.

Nagy horderejű intézkedést foglal magában a 359. §. amennyiben megengedi, hogy azt, a ki a körülményeknél fogva a születendő gyermek atyjául vélelmezhető, a leendő anya vagy törv. képviselője vagy a méhmagzat részére kirendelendő gondnok — a nélkül, hogy a követelés veszélyeztetését igazolniok kellene — ideiglenes bírói intézkedésnek kieszközlésével köteleztethessék az anya 6 heti s a születendő gyermek 3 havi tartásdíjának s a szülés költségeinek a szülés megtörténtével való azonnali lefizetésére. A fizetés időpontjáig, tehát a szülésig a fizetendő összegek bírói letétbe helyezéssel biztosítandók.

Az intézkedés feltétlenül humanus az anya és a nasciturus érdekében. Mert a mint az indokolás kiemeli a legtöbb törvénytelen gyermek azért pusztul el s a szülés okozta nyomorúság a természetes anyáknál azért olyan gyakori, mert a szükséges költségek éppen a legégetőbb pillanatokban nincsenek kéznél. A míg a bíróság a tartás kérdésében határoz, igen sokszor már minden késő.

Viszont azonban nem tagadható el, hogy a különböző fizetési kötelezettségek teljesítésének ez a cumulatiója — hozzávéve azt is, hogy a szülés pillanatáig az apaság megállapítása éppen nehéz, s legfellebb csak a férfi beismerésére és a kétes értékű szakértői véleményekre támaszkodhatik: különösen az alsóbb néprétegekben az atyjául vélelmezettre felette nagy ter-



het ró. Így a 359. §. rendelkezésében van valami hasonlatos a gordiusi csomó erőszakos megoldásához, de elvégre is az ilyen kérdéseket másképp — mint a veszélyeztetett érdekek természetes mérlegelésével — eldönteni nem lehet. Az indoklás azt mondja: „A tartás előlegezése a férfiről nézve sokkal kisebb kockázattal jár, mint megtagadása az anyára és gyermekekre nézve, a kiknek jó formán életük forog kockán az anyának a terhesség és szülés okozta nyomora következtében.“<sup>1)</sup> Ennek az érvek méltányosságát el kell ismernünk.

### Exceptio plurium concubentium.

Még egy kérdés van hátra, mely bár nem is annyira az anyagi jog, mint inkább az eljárás körébe tartozik, mégis prima ordine érdekli a természetes anyának jogállását. E kérdés az: helye legyen-e az u. n. exceptio plurium concubentiumnak az atyaság megállapítása iránti perekben?

Mai gyakorlatunk szerint a tartásért perbe fogott atya arra, hogy a fogantatás idejében az anya másokkal is közösült, nem hivatkozhatik, ha csak az anya „feszlett életmódját“ nem bizonyítja s így ált. szabály értelmében az exc. plurium concubentium a jogból ki van küszöbölve.

Ezzel az állásponttal helyezkedik szembe a T. 360. §-a, amennyiben kimondja, hogy: „A gyermek természetes atyjául azt kell tekinteni, a ki a fogantatás időszakában az anyával közösült, kivéve, ha a fogantatás időszakában az anya mással is közösült. Oly közösülés, mely a fenforgó körülményeket számba véve a fogantatást nem okozhatta, figyelembe nem vehető.“

A T. indokai a következők: Természeti lehetetlenség, hogy a gyermek többektől fogantatott legyen. S mert azt, hogy több közösülő közül, melyiktől fogantatott a gyermek semmi módon sem lehet megállapítani: egyikkel szemben sem igazságos és méltányos kimondani a tartási kötelezettséget, mert ennek kizárólagos alapja a természetes atyaság ténye. A gyermekekre nézve ez a rendezés ugyan hátrányos lehet, viszont azonban a törvény nem szolgáltat magának utat és eszközöket erkölestelen üzelmekre s nem segítheti a feszlett életű nőket abban, hogy erkölestelenségeiket minél biztosabb sikerrel üzhessék. Az a nő, ki

<sup>1)</sup> Indoklás a 359. §-hoz. (Indokok I. köt. 504. lap)



„egyidejűleg” (ez ugyan nonsens, talán mondanók inkább rövid időközben egymásután) többekkel közösül, már nem a pillanatnyi gyengeség vagy csábítás ártatlan áldozata, tehát törvényes támogatást sem érdemel. Az ilyen természetes gyermek olyan-nak tekintendő, mintha talált gyermek volna.<sup>1)</sup>

Különös ugyan, hogy a törvénytelen gyermek éppen akkor tekintessék „filius nullius”-nak, mikor nagyon sokan is vannak, kik az atyaságra számot tarthatnának s éppen csak a boldog bizonytalanság menti meg őket a tartás kötelezettségétől.

A T. sajnálandó és tisztán retrograd szabályozásának azonban nem itt van a legsebezhetőbb oldala. Védelmébe veszi a férfiúi ártatlanságot s rémkép látja a 350. §-ból ismeretes „szemérmetlen viselkedésű” szépnemet föltünedezni a maga erkölestelen üzelmeivel. Sulytja a gyermeket az anyának vétkeért, melyben az anyával nem is egy, hanem tán nagyon is sok férfi osztozkodik. Eltéveszti szem elől az ugy látszik kevésbbé találékonyaknak vélelmezett férfiak könnyű visszaéléseit — mert hiszen nem nehéz a közelgő apaságnál az áldozatot másnak karjaiba kergetve az exceptio plurium concubentiumhoz jó előre tanuról gondoskodni. Azt követeli a nőtől, hogy becsülete elrablójához — a ki talán a megejtéssel kizárta őt a tisztességes társadalomból — hü maradjon, akáresak mintha törvényes felesége volna — mert különben gyermekével együtt az utcán marad és sem kártérítés, sem szülési költségek, sem tartásdíj iránt igényeket nem támaszthat. Arról a magas erkölcsi nívauról, melyet a T. 359. §-a tár elénk, az exceptio plurium concubentium megengedésével lesülyedt a T. mélyen mai jogunk színvonala alá.

A T. szigorúsága annál inkább megdöbbenő, mert az ilyen esetekre nézve nem is egy, de több és méltányos *modus vivendi* áll rendelkezésre.

Ott van elsősorban a mai jog álláspontja, mely helyesen distinguál. Az *exc. plur. concubentium*nak ált. szabály szerint helye nincs, de ha a nő „feslett életű” volt, akkor igen. A „feslettség” fogalma pedig nagyon positiv. A nyilvános vagy magán bordélyokban való, vagy rendőri felügyelet alatt „bárca” avagy „egészségi lap” váltása mellett iparszerűen üzött kéjelgés mind oly támpontokat nyujtanak, melyek segítségével a „feslettség” megállapítása nehézségbe nem ütközik.

<sup>1)</sup> Indokok a 360. §-hoz. (Indokolás I. köt. 506. l.)



S a mennyiben ez a megoldás a társadalmi moral jogos követelményeit ki nem elégitené, azt a nem új és már sokak által hangoztatott<sup>1)</sup> álláspontot kellene elfogadni, mely szerint ha a fogantatási időben az anyával többen közösülvén a természetes apaság megállapítása lehetetlen: a tartás fizetésére mindazok egyetemlegesen köteleztessenek, kik az anyával a criticus idő alatt bebizonyítottan érintkeztek. Avagy, ha az egyetemleges kötelezés igazságosnak nem találtnék, a közösülők vagyoni és kereseti viszonyaihoz képest kellene a tartás kötelezettségét köztük megosztani. Per analogiam legis a T. 1092. §-a, a kérdés illetén szabályozására kellő alapot nyújt.

Nem lehet e javasolt megoldással szemben arra hivatkozni, hogy az egyetemleges tartást kimondó ítélet azt a természeti absurdumot declarálná, miszerint a gyermeknek több apja van. A törvénytelen gyermeknek a T. szabályozása értelmében egyáltalában nincs sem apja, sem apai rokonsága, s a tartás egész intézményében mi más czél volna mint egyesegyedül a gyermek megmentése a társadalom számára. Hol van tehát az indoka annak, hogy a gyermeket éppen akkor foszszuk meg existenciája anyagi föltételeitől, a hol ez az egyetemleges kötelezés révén sokkal könnyebb éppen azokra nézve, a kik a tartásra rászoríttatnak, hiszen ha többen viselik egy és ugyanazon terhet, az a teher sokkal könnyebben viselhető.

A T. állásfoglalását a mondott kérdésben egészen elhibázzottnak tartjuk, nem csak anyagi igazságtalansága okából, hanem azért is, mert mai jogunkat visszafejlesztette.

Ellenben a 360. §. azon intézkedésében, hogy az atyasági perrel megtámadott a maga impotentiáját, s az immissio seminis hiányát és így a tőle való fogantatás kizárt voltát bizonyíthassa: mint méltányos rendelkezésben megnyugszunk. A §. utolsó bekezdése arról szól, hogy a többekkel való közösülés kifogását nem emelheti az, a ki a gyermeket, annak születése után az anyakönyvvezető vagy más hatóság előtt személyesen vagy közokiratban tőle fogantnak elismerte. Az intézkedés voltakép superfluum, de hát „superflua non nocent“ s így nincs szavunk hozzá.

<sup>1)</sup> V. ö. Márkus id. értekezését. (35. lapon) Továbbá Wellisz id. ért. 23. lapon) stb.



A vállalat a folyó év április havában indult meg.

**Első füsete:** *Észrevételek a polgári törvénykönyv tervezetéhez,* írta: dr. H. Haller Károly, miniszteri tanácsos, kolozsvári egyetemi tanár.

**Második füsete:** *A polgári törvénykönyv tervezete orvosi szempontból,* írta: dr. Moravcsik Ernő Emil, budapesti egyetemi tanár.

**Harmadik füsete:** *A tervezet birtoktanának bírálata,* írta: dr. Katona Mór, pozsonyi jogakadémiai tanár.

**Negyedik füsete:** *Az anya és a törvénytelen gyermek jogállása a polgári törvénykönyv tervezetében,* írta: dr. Kolosváry Bálint, kassai jogakadémiai tanár.

A további füzetek időhöz nem kötötten jelennek meg és mindegyik füzet önálló befejezett tanulmányt képez.

A legközelebbi füzetekben Kiss Albert dr., Gaár Vilmos dr., Magyar Géza dr. és Reichard Zsigmond dr. tanulmányai jelennek meg.

Egy-egy füzet ára 1 korona és 6—6 füzetes sorozatra 6 korona árban előfizetést fogadunk el.

A vállalat szellemi részét érintő küldemények a „Kritikai Tanulmányok” szerkesztőségéhez czimzendők (V. ker., Dorottya-utca 2. szám), az előfizetések és megrendelések pedig a vállalat kiadóhivatalához.

## A KRITIKAI TANULMÁNYOK

KIADÓHIVATALA

Budapest, V., Dorottya-utca 2. szám.

GRILL KÁROLY CS. ÉS KIR. UDV. KÖNYVKERESKEDŐ

kiadásában a *polgári törvénykönyv indokolása* utolsó kötetének megjelenésével egyidejűleg meg fog jelenni

## TÁRGYMUTATÓ

a magyar általános polgári törvény-  
könyv tervezetéhez és indokolásához.

A *Tárgymutató* ki fog terjeszkedni a tervezet és az indokolás egész anyagára, mi által annak áttekinthetőségét megkönnyíti és nélkülözhetlen segédeszköze lesz a majdnem 200 ivnyi terjedelmű munka használhatóságának.

A *Tárgymutató* ára megjelenése alkalmával lesz lehető legjutányosabban megállapítva.

===== A megrendelések havi részletfizetésre is eszközölhetők. =====



10

BUDAPEST, 1901.  
MÁRKUS SAMU KÖNYVNYOMDÁJA  
V. BÁTHORY-UTCA 20



1034